

SAMMEN MOT **KRIMINALITET** I ARBEIDSLIVET

Felles årsrapport for styrket innsats
mot arbeidslivskriminalitet

2018

Arbeidstilsynet

POLITIET

Skatteetaten

Innhold

1 Innledning.....	3
2 Samarbeid mot arbeidslivskriminalitet	4
2.1 A-krimsentrene og linjen i etatene	4
2.2 Annet lokalt a-krimssamarbeid.....	7
2.3 Samarbeid med andre myndigheter	8
2.4 Samarbeid med arbeids- og næringslivet.....	9
3 Innsats mot de ulike aktørene.....	11
3.1 Bransjer og aktører.....	11
3.2 Sentrale trusselaktører.....	11
3.3 Utenlandske arbeidstakere	16
3.4 Oppdragsgivere og forbrukere	19
3.5 Bruk av media.....	20
4 Resultater og effekter av samarbeidet.....	22
4.1 Klarer vi å redusere arbeidslivskriminalitet?.....	22
4.2 Noen tallfestede resultater for a-krimsentrene	26
4.3 Noen resultater fra den enkelte etat	27
5 Arbeidslivskriminalitet – modus og trender.....	31
6 Aktiviteter og tiltak på sentralt nivå.....	33
6.1. Samarbeidsarenaer	33
6.2 Oppgaver	35
6.3 Kompetansetiltak/møter.....	37

1 Innledning

Det tverretatlige a-krimssamarbeidet mellom Arbeidstilsynet, NAV, politiet og Skatteetaten er forankret i regjeringens strategi mot arbeidslivskriminalitet, nylig revidert 5. februar 2019. Strategien og likelydende føringer i etatenes tildelingsbrev ligger til grunn for innsatsen i 2018. I tillegg har etatene utarbeidet felles styringsdokumenter som legger rammer for arbeidet: felles handlingsplan 2017-2019 for styrket innsats mot arbeidslivskriminalitet, felles styringsmodell for a-krimssamarbeidet og mål- og resultatstyring for det tverretatlige a-krimssamarbeidet.

Felles årsrapport 2018 bygger i hovedsak på årsrapporter fra de syv a-krimssentrene. Rapportene omhandler tverretatlige aktiviteter og resultater som er gjennomført i regi av a-krimssenteret, samt resultater som har en direkte tilknytning til a-krimssenteret, men hvor linjen har fulgt opp med saksbehandling og bruk av tyngre virkemidler. Årsrapporten beskriver også tverretatlige tiltak som er gjennomført på sentralt nivå i etatene. Etatenes egne aktiviteter og tiltak knyttet til arbeidslivskriminalitet er bare kort beskrevet. Årsrapporten er således ikke dekkende for etatenes samlede innsats og resultatoppnåelse i arbeidet mot arbeidslivskriminalitet.

Et sentralt arbeid i 2018 har vært utvikling av felles mål- og resultatstyring for det tverretatlige a-krimssamarbeidet. Etatene har blitt enig om å innrette sin felles innsats for å oppnå følgende brukermål:

- Sentrale trusselaktører har fått sin kapasitet og intensjon betydelig redusert
- Utenlandske arbeidstakere er satt i stand til å ivareta sine rettigheter og oppfylle sine plikter
- Oppdragsgivere og forbrukere bidrar ikke til arbeidslivskriminalitet ved kjøp av varer og tjenester

Selv om målene ikke har vært førende for aktiviteten i 2018, er det valgt å innrette

rapporteringen mot disse. Årsrapporten har derfor en noe annen oppbygging enn foregående år.

Det er godt samarbeid mellom etatene i a-krimssentrene, og merverdien av å være samlokalisert trekkes frem av flere. Det vises også til et godt samarbeid mellom a-krimssentrene og linjen. Videre er det mye samarbeid med andre myndigheter og med arbeids- og næringslivet. Gjennom dette vinner etatene stadig erfaring og utvikler ny metodikk og ny kompetanse i innsatsen mot arbeidslivskriminalitet.

A-krimssentrene har mye utadrettet aktivitet, både gjennom en rekke aksjoner og mer løpende tilsyn og kontroller. Det er fokus på en dreining av innsatsen mot trusselaktører ut fra en vurdering at det er disse som gjør mest skade. Samtidig legger sentrene vekt på å være synlige og tilgjengelige gjennom mye uteaktivitet. Bruk av media er også et sentralt virkemiddel i dette.

Etatslederne besluttet i oktober 2017 en felles styringsmodell for a-krimssamarbeidet. Både i a-krimssentrene og på sentralt nivå i etatene har det i 2018 vært prosesser for å implementere styringsmodellen og etablere roller og oppgaver. Det vises til at styringsmodellen har bidratt til å knytte etatene enda tettere sammen. Noen av sentrene har fått flere medarbeidere og har også økt sitt geografiske nedslagsfelt. Det har gitt diskusjoner omkring styringsmodellen og mer behov for ledelse/styring og tilstedeværelse på senteret.

Et utviklingsarbeid som startet i 2018 og som fortsetter over i 2019, er a-krimssentrenes arbeid med kunnskapsbygging og etterretning. Sentrene har foreløpig ulik kompetanse om dette, men har begynt å innhente erfaringer fra hverandre. Det er også igangsatt et nasjonalt arbeid hvor det planlegges en opplæring for alle medarbeiderne tilknyttet a-krimssentrene første halvår 2019. Det forventes at dette vil gi et løft.

2 Samarbeid mot arbeidslivskriminalitet

2.1 A-krimsentrene og linjen i etatene

Samarbeidet mellom etatene på a-krimsentret

A-krimsentrene viser generelt til et konstruktivt og godt samarbeid mellom etatene. A-krimsentret i Bergen rapporterer at samarbeidet fungerer utmerket! A-krimsentret i Tønsberg trekker frem at samarbeidet er forankret på åpenhet, fleksibilitet, nysgjerrighet og respekt for hverandre. Andre viser til at etatenes medarbeidere har etablert en felles arbeidsform som fungerer godt for arbeidet med sakene og resultatene i disse. Deling etatene imellom av fagkompetanse, erfaringer og aktørkunnskap fører til mer helhetlig virkemiddel- og sanksjonsbruk, og det gir en stor merverdi.

Samlokalisering trekkes av flere frem som en sentral faktor for merverdien. A-krimsentret i Trondheim rapporterer at «Alle etater er enig om at vi i samtlige saker har en merverdi av å sitte samlokalisert og jobbe tett sammen. Uten samlokaliseringen ville vi ikke oppnådd samme resultat i sakene uten at dette hadde krevd mye mer ressurser fra etatene». A-krimsentret i Bergen viser også til at «Senteret ser på det som en klar fordel å være samlokalisert. Det tverretatlige samarbeidet oppnås bedre ved at etatene sitter sammen og blir kjent med hverandre, hverandres virkemidler og derigjennom kan jobbe mer effektivt sammen. Så vil systematisk tverretatlig kunnskapsbygging gi en betydelig økt merverdi.» A-krimsentret i Tønsberg sier «Samarbeidet mellom etatene oppfattes som godt og nært, og betingelsen for dette er faktisk samlokalisering. Merverdien i dette er at saker og spørsmål kan avklares raskt.»

A-krimsentret i Oslo har i 2018 hatt et særlig fokus på transportbransjen etter en

større kartlegging av et segment i bransjen som viste en del alvorlige funn. Det vises til merverdien ved å være samlokalisert når etatene skal gjøre denne type kartlegging. Det gjør det lettere for etatene å innhente, gjennomgå og analysere dokumentasjon sammen. I tillegg vises det til at etatene er langt mer effektive i sine operative kontroller når man er samlet.

Nødvendige hjemler for deling av informasjon mellom etatene, er fremdeles ikke på plass. Det vises til at man ser frem til at kommende regelendringer i skatteforvaltningsloven og tolloven vedrørende taushetsplikt, vil bidra til en mer effektiv informasjonsdeling og behandling av sakene, og derigjennom en ytterligere styrking av merverdien.

Organisering av arbeidet i a-krimsentrene og felles styringsmodell

Rollene i felles styringsmodell er nå implementert på regionalt nivå. A-krimsentret i Bergen viser til at styringsmodellen har styrket samarbeidet og profesjonalisert senterets drift, og det har vært gode prosesser gjennom implementeringen av modellen. Samtidig viser flere til at det har krevd ressurser i 2018 å implementere styringsmodellen, sikre felles forståelse for innholdet og etablere strukturer for hvordan senteret best skal jobbe ut fra modellen. Dette har derfor hatt noe innvirkning på omfanget av utadrettet aktivitet.

I løpet av første halvår kom de regionale styringsgruppene på plass, og disse har hatt mellom to til fem møter i løpet av 2018. De lokale koordineringsgruppene møtes jevnlig. Videre har flere av a-krimsentrene fagdager for medarbeiderne på senteret, og dette gir en merverdi i samarbeidet.

Operativ gruppe for kunnskapsbygging har på enkelte av a-krimsentrene ikke vært på plass før siste del av 2018, og arbeidet er ikke kommet skikkelig i gang. Det er også varierende kompetanse generelt i sentrene og også i etatene, om kunnskapsbygging og etterretning og hva det innebærer å jobbe kunnskapsstyrt. A-krimssenteret i Tønsberg har siste halvår jobbet frem en tverretattlig arbeidsmetodikk for trusselvurdering som inngår som del av en helhetlig etterretningsmetodikk. Etter hvert som de får erfaring blir dette nyttig å dele med andre a-krimssentre. Også a-krimssenteret i Bergen jobber med å etablere en arbeidsflyt som bygger opp under en kunnskapsstyrt aktivitet og for å sikre at saker prioriteres riktig med hensyn til om de skal følges opp i a-krimssenteret eller i linjen.

Dette er et arbeid som vil ha fokus utover i 2019, både på det enkelte a-krimssenter, men også fra sentralt nivå i etatene gjennom felles opplæring, felles metodeutvikling og felles malverk. Dette vil bidra til å gjøre tverretattlig bekjempelse av arbeidslivs-kriminalitet mer effektiv og treffsikker. Å dele opplysninger og kunnskap på tvers av etatene, og også mellom a-krimssentrene og mellom a-krimssentrene og linjen, står helt sentralt. A-krimssentrene er også bevisst på betydningen av at de operative gruppene for forebygging og kontroll og kunnskapsbygging jobber overlappende og utfyllende, og vil jobbe med denne samhandlingen.

Det er blitt stor variasjon i størrelsen på a-krimssentrene. Flere av etatene har økt sin ressursinnsats og tilstedeværelse. Oslo og Tønsberg er de største sentrene med over 30 medarbeidere. På a-krimssenteret i Oslo er det særlig politiet som har styrket sin innsats i løpet av 2018, både til kunnskapsbygging og til forebygging og kontroll. Videre har regional styringsgruppe besluttet at senteret skal ha ansvar for Akershus, i tillegg til Oslo. Samtidig har tidligere etablerte tverretattlige kontroller under Oslo politidistrikt som «Full pott» innen serveringsbransjen, blitt samlet under

a-krimssenteret. Det at all a-krimssatsing nå er samlet på et sted vil være positivt for det videre samarbeidet mellom etatene.

A-krimssenteret i Stavanger har i 2018 ikke hatt lokaler som har gjort det mulig å organisere arbeidet fullt ut i henhold til styringsmodellen. Det har vært en betydelig økning i antall medarbeidere. I tillegg besluttet regional styringsgruppe at a-krim-samarbeidet i Haugesund skulle legges inn under senteret. Fra januar 2019 er senteret etablert i nye og hensiktsmessige lokaler og vil nå jobbe med å etablere felles kultur for å kunne hente ut mer potensial av samarbeidet mellom etatene.

Ved a-krimssenteret i Bodø har det av ulike årsaker tatt tid å få innplassert medarbeidere fra flere av etatene, og det kom mange nye medarbeidere i 2018. I løpet av første kvartal 2019 vil bemanningen på senteret være på plass med ca. 14 medarbeidere. Det krever imidlertid tid å utvikle god samhandling og samarbeid, og bemanningssituasjonen har påvirket senterets mulighet til en god og effektiv innsats.

Det at noen av de operative gruppene og a-krimssentrene har blitt store, gjør at det har blitt utfordrende å koordinere arbeidet og medarbeiderne. Det har også blitt etterlyst mer tilstedeværelse av en «daglig leder» på senteret. A-krimssenteret i Oslo har høsten 2018 hatt en prosess knyttet til å sikre riktig kompetanse, bemanning og ledelse ved senteret. Det er nå etablert en rolle som senterkoordinator for å ha den daglige driften av senteret, og vedkommende vil være til stede på senteret hver dag. Tilsvarende utfordringer har også vært diskutert for a-krimssenteret i Bergen og a-krimssenteret i Stavanger, og det er også her etablert roller som senterkoordinatorer. Den sentrale styringsgruppen for a-krim-samarbeidet diskuterte på møte i nov. 2018 etablering av «nye» roller i styringsmodellen. Styringsgruppen åpnet da for at sentrene kunne vurdere justeringer og grep, særlig vedrørende behovet for ledelse,

innenfor hoveddrammene av den vedtatte modellen.

Skatteoppkreverne er til stede på alle a-krimsentrene med unntak av Bodø. Skatteoppkreverne er en viktig samarbeidspart og også ressursleverandør inn i det tverretatlige a-krimssamarbeidet. De deltar både i operative grupper forebygging og kontroll og grupper for kunnskapsbygging samt sitter i de lokale koordineringsgruppene. Tolletaten er til stede på a-krim-senteret i Oslo og i Trondheim. I tillegg har de i 2018 knyttet seg til operativ gruppe kunnskapsbygging i a-krimssenteret i Bergen.

A-krimssenterets samarbeid med linjen

Felles styringsmodell legger til grunn at det etableres arbeidsprosesser som ivaretar dialog og samhandling mellom a-krimsentrene og linjen, og linjene seg mellom. I hovedsak fungerer samarbeidet mellom a-krimssenteret og linjen på en tilfredsstillende måte for alle sentrene og alle etatene. Eventuelle utfordringer kommer tydeligst frem i komplekse nettverkssaker hvor flere etater er involvert, og linjene må samkjøre strategi og tidspunkt for tiltak. Det vises også til at det kan være utfordrende når det foregår parallell behandling av sakene både i linjen og på senteret.

Det er blitt et økt fokus på at a-krimsentrene og linjen bør jobbe parallelt for å hindre at de kriminelle kan fortsette sin aktivitet – a-krimssentret med raskere virkemiddelbruk og linjen med tyngre virkemiddelbruk. Under følger et eksempel som belyser dette.

Eksempel. A-krimssenteret har over lengre tid arbeidet med et nettverk som har virksomhet innen både bygg, servering og engros. Fokus har vært rettet mot byggevirksomhet A og byggevirksomhet B. Virksomhet A er nå konkurs, og det foreligger klare holdepunkter for at sentrale personer har tatt ut store beløp fra selskapet uten at dette er innberettet verken som lønn eller utbytte. Politiet etterforsker dette for å avklare om det

foreligger økonomisk utroskap. Skatteetaten har iverksatt bokettersyn i virksomhet B. I virksomhet B er det drift, og virksomheten er tilsynelatende en videreføring av virksomhet A. Arbeidstilsynet har løpende oppfølging av virksomhet B. NAV har forut for 2018 stanset utbetaling av stønad til en sentral person i virksomhetene, samt fulgt opp andre stønadsforhold. Dette er et eksempel som viser en bred samordnet virkemiddelbruk både fra a-krimssenteret og linjen i etatene. Samtidig krever dette god koordinering og deling av informasjon for å sikre at de som jobber med sakene i de ulike etatene, er kjent med helhetsbildet.

Det er ulikt hvordan etatene bruker linjen i oppfølging av saker fra a-krimsentrene. Dette er til dels begrunnet i etatenes ulike virkemidler og sanksjoner. Arbeidstilsynets medarbeidere følger i hovedsak opp saker på a-krimssenteret. Dette fordi etaten besitter de raskere virkemidlene og sanksjoner som kan brukes mer eller mindre umiddelbart og med korte frister. Tyngre sanksjoner som overtredelsesgebyr og anmeldelser gjøres i samarbeid med linjen. Dette anses å være en hensiktsmessig fordeling.

For politiet vises det til at det noen steder er medarbeidere på a-krimssenteret som følger opp saker, samtidig som ressurser i linjen bistår ved behov og større saker. Politiet har flere steder økt sin kapasitet, både i a-krimssenteret og i linjen. I Bergen er det opprettet et eget etterforskningsavsnitt (a-krim-avsnittet) som er tiltenkt å håndtere hovedtyngden av de mindre sakene som genereres i a-krimssenteret. I tillegg vil også andre enheter i politiet, herunder økonomi-avsnittet, håndtere saker, spesielt når det gjelder større saker mot bakmenn og nettverk. For a-krimssenteret i Oslo har Oslo politidistrikt gjennom 2018 både styrket og planlagt å ytterligere styrke ressurser til senteret, samt at linjen skal stille med mer ressurser ved behov, f.eks. operative ressurser, ressurser til etterretning og etterforsknings- og påtaleressurser. Disse tiltakene vil gjøre politiet bedre rustet til å

følge opp aktuelle saker som blir fanget opp i a-krimssamarbeidet. Øst politidistrikt viser til at de også har dreid sin virksomhet mot arbeidslivskriminalitet, og at det brukes ressurser i linjen i tillegg til ressurser til senteret i Oslo.

Samarbeidet mellom a-krimssentrene og linjen i NAV er godt. Saker som kommer fra sentrene, utredes og behandles videre i linjen for forvaltningsvedtak der det er nødvendig, eller til strafferettslig vurderinger i NAV Kontroll når sakene er ferdig utredet. Generelt er det tilstrekkelig med ressurser i linjen til å følge opp aktuelle saker.

Det vises også til et godt samarbeid med linjen i Skatteetaten og oppfølging av saker fra a-krimssentrene. Videre er det saker som linjen har jobbet med som spilles inn til a-krimssenteret. Skatteetaten bruker en rekke virkemidler, og a-krimssentrene har samarbeid med flere miljøer i linjen, bl.a. innkreivingsavdelingen vedrørende konkursbegjæringer, arrest og utlegg. Videre er kontrollmiljøene, Sentralskattekontoret for utenlandssaker og de som jobber med kvalitet i mva-registeret, sentrale samarbeidsparter. Skatteetatens team for elektronisk sporsikring (SAES) har vært viktig for å fremskaffe faktum både i forvaltningssaker og straffesaker.

Kemneren håndterer mange av sakene på a-krimssenteret, men viser også til at de har ressurser i linjen som kan ta saker. Noen steder har de egen andrelinje når det gjelder bokettersyn, og linjen deltar også på diverse større kontroller. Oslo kemnerkontor har et eget team for mottak av saker, og saker fra a-krimssenteret prioriteres. Det vises til god dialog med senteret gjennom utveksling av informasjon og oppfølging av saker.

Flere av a-krimssentrene viser til et godt samarbeid med servicesentrene for utenlandske arbeidstakere (SUA). SUA får mange tips om interessante objekter og miljøer som er aktuelle for etatene og videre

oppfølging på a-krimssentrene. Det vises også til utveksling av erfaringer rundt trender og utvikling.

2.2 Annet lokalt a-krimssamarbeid

Etatene har pr. i dag et formalisert samarbeid i Hedmark og Oppland og i Møre og Romsdal uten at etatene er samlokalisert. Samarbeidet i Hedmark og Oppland er i 2018 forsterket og utviklet med bakgrunn i samarbeidsavtalen som er etablert. Etatene har et ukentlig fysisk møte, men det er utfordringer med å få til et tett samarbeid i arbeidshverdagen når etatene ikke har en mer fast organisering av samarbeidet. Det gjelder også arbeidet med kunnskapsbygging for å kunne spisse innsatsen mot sentrale trusselaktører.

I Møre og Romsdal er det også inngått en egen samarbeidsavtale og hvor Statens vegvesen er en del av avtalen. Her sitter etatene sammen en dag pr. måned, men viser til at det er mye samarbeid og kontakt utover dette. Samarbeidet beskrives som velfungerende samtidig som det i 2018 har vært en prosess for å finne den best mulige formen for organiseringen av samarbeidet. Det pekes også på utfordringer knyttet til at samarbeidet ikke har de samme rammene og tilgang til ressurser, kompetanse m.m. som a-krimssentrene har.

I Østfold og deler av Akershus (som ikke dekkes av a-krimssenteret i Oslo) er det samarbeid mellom etatene, men ikke fast formalisert. Det varierer i hvilket omfang den enkelte etat er inne i samarbeidet. Samarbeidet er i hovedsak basert på felleskontroller gjennomført etter initiativ fra en av de samarbeidende etatene.

I Troms og Finnmark har det i 2018 kun vært et samarbeid mellom noen av etatene ad hoc og i forbindelse med enkelte kontroller. Her er det derfor ikke noe formalisert samarbeid pr. dags dato.

2.3 Samarbeid med andre myndigheter

Både a-krimsentrene og annet lokalt a-krimssamarbeid viser til at det også i 2018 har vært et utstrakt samarbeid med andre myndigheter. Samarbeidet er knyttet til de forskjellige sakene, aktørene og bransjene a-krimsentrene til enhver tid jobber med. Det er oftest samarbeid i forbindelse med aksjoner og kontroller som gir mulighet for bruk av flere virkemidler i arbeidet. Samarbeidet gir også økt markedsinnsikt og kunnskap på mange områder og er derfor viktig inn i arbeidet med kunnskapsbygging. Det vises til at det er relevant og god informasjonsdeling på tvers av myndigheter. Under følger noen eksempler:

Innkvartering. Når det gjelder kontroll av innkvartering som arbeidsgiver stiller til disposisjon, er særlig El-tilsynet, brannvesenet og også plan- og bygningsetat i kommunene sentrale, i tillegg til Arbeidstilsynet og politiet.

Det vises til kontroller der brannvesenet har konkludert med at det ikke er forsvarlig å bo i boligen. Kombinert med Arbeidstilsynets vedtak om umiddelbar stans i bruk av boligen til innkvartering, har dette hindret at arbeidstakerne ble boende i en brannfelle. A-krimssenteret i Stavanger har etter innkvarteringstilsyn på 28 adresser i 2018, oppsummert at gjennomgående funn var bygninger som ikke var godkjent som boenhet av kommunen. Det var helt eller delvis mangel på brannvarsling og slokkeutstyr og ofte risikoforhold knytte til mangler ved rømningsveier. Det var også flere tilfeller av ulovlig bruk av næringsbygg til innkvartering. Standarden på innkvarteringen var ikke tilfredsstillende, som eksempel kan nevnes bad som var fulle av muggsopp, noe som er svært helseskadelig. På fem av adressene ble det gitt umiddelbar bruksnekt.

Servering. Innenfor serveringsbransjen er samarbeid både med Mattilsynet, El-tilsynet og bevilgingsmyndighet i kommunene sentralt. Som eksempel viser et a-krimssenter

til at de i flere saker med serveringssteder, har fått stengt kjøkken og det elektriske anlegget gjennom et samarbeid med Mattilsynet og El-tilsynet der de brukte sine virkemidler, i tillegg til de forhold som a-krimssenteret fulgte opp med sine virkemidler. Dette gjør det vanskelig for aktøren og dennes mulighet til å drive videre. Tap av skjenkebevilling påvirker også kundegrunnlaget og opprettholdelse av virksomhet.

Landbruk. A-krimssenteret i Tønsberg har i 2018 hatt en aksjon innen landbruk/jordbærproduksjon. Her var det et tett samarbeid med Tolletaten, Mattilsynet, El-tilsynet, plan- og bygningsetat, brannvesenet, og i oppfølgingen også Utlendingsdirektoratet. Det ble benyttet en rekke virkemidler fra de andre myndighetene, f.eks. stanset Mattilsynet produksjonen på noen jorder grunnet manglende sanitære forhold, og jordbær ble beslaglagt og destruert. Det ble gitt reaksjoner på bruk av kjemikalier og sprøytemiddel, eller fravær av dette. El-tilsynet ga pålegg grunnet ikke forskriftsmessig kobling av elektriske anlegg, og plan- og bygningsetaten ga bruksforbud på innkvartering til arbeidstakere.

Fiskeri. På bakgrunn av forhold som er avdekket de siste årene gjennom kontroller i fiskeribransjen og tips, har a-krimssenteret i Bodø i 2018 jobbet med å bygge mer kunnskap om bransjen, spesielt knyttet til bruk av utenlandsk arbeidskraft. Her har det vært et samarbeid med Fiskeridirektoratet for å få en oversikt over aktørene, og det har vært et samarbeid med a-krimssenteret i Stavanger om bistand under kontroller. Det jobbes nå videre med noen aktører for ytterligere informasjonsinnhenting og kontroller. I tillegg skal det gjennomføres møter med bl.a. Mattilsynet, Tolletaten og Sjøfartsdirektoratet for mulig samarbeid på enkelte objekter.

Bilverksteder og transport. Alle a-krimsentrene og annet lokalt a-krimssamarbeid viser til et veletablert og godt samarbeid med Statens vegvesen, både når det gjelder

bilverksteder/bilpleie og transport. Et eksempel er fra a-krimssenteret i Oslo og en større kartlegging av transportbransjen. Statens vegvesen stilte både mannskap, biler og kompetanse til rådighet slik at etatene fikk kontrollert på en effektiv måte. Senteret har også hatt en større tverretattlig aksjon mot verksted/transport/bruktobilbransje sammen med Statens vegvesen. Her var det mistanke om juks med ferdsskrivere, trygdemisbruk, fiktiv fakturering og hvitvasking av kriminelt utbytte. Den største kontrollen som senteret har gjennomført i 2018, var mot varebiler og hvor også Statens vegvesen var sentrale for bl.a. å kontrollere overlast/trafikkfarlige forhold.

Videre har både a-krimssentrene i Bergen, Trondheim, og Stavanger samarbeidet med Statens vegvesen overfor ulovlige bilverksteder. I Møre og Romsdal inngår States vegvesen i a-krimssamarbeidet, og her har det i 2018 vært et økt fokus på bilverksteder/bilpleie. Det er flere tilfeller av ulovlig verksteddrift og bl.a. bruk av ulovlig arbeidskraft, avvik når det gjelder avlønning, manglende timeregistrering og arbeidsavtaler, og dårlige kunnskaper om risiko knyttet til arbeidets art. A-krimssenteret i Stavanger viser til et aktivt samarbeid med plan- og bygningsetaten i flere kommuner for å stanse utleie av lokaler til ulovlige bilverksteder. Dette er et svært effektivt virkemiddel. Det er også eksempel på et samarbeid med Tolletaten om tips vedrørende smugling av bildeler som ble brukt til reparasjon på et helsvart og ulovlig bilverksted.

Et av a-krimssentrene har i 2018 arbeidet med en trusselaktør innen transport. Aktøren har tidligere blitt ilagt reaksjoner fra ulike etater for flere forhold, og etatene så at flere forhold hadde forblitt uendret. Det ble derfor gjennomført en felles kontroll hvor også andre myndigheter deltok. Samarbeidet omhandlet bl.a. Fylkesmannen, Statens vegvesen, El-tilsynet, brannvesenet og to kommuner. Drift og bruk av bygningsmasse ble stanset, og det er fremlagt krav om opprydning og utbedring

fra flere etater. Videre er det er innhentet dokumentasjon for ulike forhold som nå gjennomgås av etatene.

Det lokale el-tilsynet (DLE). A-krimssenteret i Stavanger inngikk i 2017 en egen samarbeidsavtale med det lokale el-tilsynet, som bistår a-krimssenteret i alle bransjer og på tvers av lokale e-verk. Disse kontrollerer elektriske installasjoner og om arbeidet utføres av personer med fagkompetanse. De har i 2018 vært med på en rekke kontroller og har også fulgt opp observasjoner og funn på adresser som allerede er kontrollert av a-krimssenteret. Det er avdekket flere tilfeller av uforsvarlig og elektrisk udokumentert installasjonsarbeid, og virksomheter som ikke innehar de fagpersonene de har oppgitt for å bli godkjent el-virksomhet.

2.4 Samarbeid med arbeids- og næringslivet

Det har vært flere aktiviteter knyttet til samarbeid med arbeids- og næringslivet, spesielt partene i arbeidslivet og bransjeorganisasjoner.

Som eksempel kan nevnes at a-krimssenteret i Oslo har etablert et samarbeid med Fair play Bygg. Dette er et spleiselag mellom byggebransjen og de ulike laugene og forbundene i Oslo hvor det er etablert et prosjekt etter modell av Byggebransjens uropatrulje i Trondheim. Prosjektet har gitt flere gode tipssaker til a-krimssenteret.

A-krimssenteret i Trondheim har videreført et godt samarbeid med Byggebransjens uropatrulje. Denne eies og drives som et topartssamarbeid mellom arbeidstaker- og arbeidsgiversiden, og «kjemper for en seriøs byggebransje med like konkurransevilkår». Gjennom samarbeidet med uropatruljen har a-krimssenteret også fått i stand et samarbeid med LO, spesielt Fellesforbundet. Dette er en god kilde til tips. Senteret viser til at det generelt er mye samarbeid med bransjene på arbeidstakersiden, mens det er mindre på arbeidsgiversiden.

A-krimssenteret i Trondheim viser videre til et godt samarbeid med regionale verneombud både innenfor bygg og anlegg, renhold og hotell og restaurant. De regionale verneombudene bidrar med tips og informasjon og har vært viktige samarbeidsparter i forbindelse med planlegging av aksjoner.

A-krimssenteret i Tønsberg har også et samarbeid med partene i regi av LO og NHO, et samarbeid med Fellesforbundet i forbindelse med aksjoner, og et tipssamarbeid med «Medbyggerne», som er et samarbeid mellom offentlig sektor, partene i arbeidslivet og byggebransjen i Vestfold, i regi av Fylkesmannen i Vestfold.

A-krimssenteret i Kristiansand har halvårlige møter med LO og NHO, samt utvalgte forbund. Et viktig samarbeidsområde er fortløpende utveksling av tips. I 2018 har det kommet få tips fra partene, og senteret mener det er potensiale i at partene selv i enda større grad setter arbeidslivs-kriminalitet på agendaen.

A-krimssenteret i Stavanger har halvårlige samarbeidsmøter med næringslivet, partene i arbeidslivet og samarbeidende etater

utenfor a-krimssenteret, om arbeids-markedet i Rogaland. Tema i 2018 har bl.a. vært seriøsitet i offentlige kontrakter.

A-krimssenteret i Bodø viser til regelmessig kontakt med arbeids- og næringslivet i Nordland, bl.a. i samarbeid med politiet sin næringslivskontakt.

Flere av a-krimssentrene viser også til jevnlig møter med næringsråd/næringsforeninger for å utveksle informasjon og planlegge eventuelle felles aktiviteter som f.eks. informasjonsmøter mot ulike bransjer. Både gjennom sentrene og annet a-krimssamarbeid har etatene deltatt og hatt foredrag/innlegg på en rekke ulike seminarer og møter med partene, laug, bransjeorganisasjoner, andre offentlige myndigheter, politikere, advokatfirma, organisasjoner osv. for å fortelle om det tverretatlige a-krimssamarbeidet, samt etablere relasjoner til ulike aktører i næringslivet. Dette gir nyttig informasjon tilbake til etatene om bransjer, modus/trender og kunnskap om arbeidslivet. Samtidig er det viktig at etatene får informert og satt problemområdet på kartet.

3 Innsats mot de ulike aktørene

3.1 Bransjer og aktører

Både a-krimsentrene og annet a-krim-samarbeid har i 2018 hatt aktivitet i mange av de samme bransjene som tidligere år. Bygg og anlegg, renhold, transport, bilpleie/bilverksteder, dagligvare, servering, landbruk og frisør/neglepleie/massasje er de viktigste bransjene. En årsak til at etatene ofte finner mange brudd på regelverket i disse bransjene, kan være at dette er bransjer hvor det til dels er få formalkrav til kompetanse og hvor det fysiske arbeidet er hovedinnsatsen. En annen årsak kan være at det er lett å etablere seg i bransjene, det er bransjer som aktørene kjenner og hvor det er lett å skaffe arbeidskraft. Samtidig erfares det at aktørene blir mer profesjonelle når det gjelder å skjule de kriminelle aspektene, noe som gjør at man vil kunne finne ryddige og ordentlige virksomheter som er «skalkeskjul» for kriminell virksomhet. Etatene erfarer også at aktørene opererer i flere bransjer og flytter virksomhet mellom bransjer.

A-krimsentrene har i 2018 hatt et helhetlig aktørperspektiv; bakkmenn, arbeidsgivere, oppdragsgivere og arbeidstakere, samt utenlandske aktører. Med bakkmenn menes i denne sammenheng bl.a. hovedledd i nettverk og profesjonelle medvirkere. Dette er i henhold til etatenes Felles handlingsplan 2017-2019. Som følge av arbeidet med mål- og resultatstyring for det tverretatlige a-krim-samarbeidet, har innsatsen i 2018 gradvis blitt dreid mot tre prioriterte aktørgrupper: sentrale trusselaktører, utenlandske arbeidstakere og oppdragsgivere og forbrukere.

3.2 Sentrale trusselaktører

Etatene har i løpet av 2018 etablert et felles brukermål om at *sentrale trusselaktører har fått sin kapasitet og intensjon betydelig*

redusert (brukereffekt). Begrepet sentral trusselaktør er ikke entydig definert. En trusselaktør er enten et individ, en gruppe eller en organisasjon som har en kjent eller antatt intensjon om, og kapasitet til å overta, endre eller ødelegge verdier. Erfaringer fra det tverretatlige a-krim-samarbeidet tilsier at de aktørene som utgjør den største trusselen, er personer som innehar en eller flere nøkkelfunksjoner når det gjelder organisering av kriminaliteten. Nøkkelfunksjoner kan være at de planlegger, organiserer, instruerer, igangsetter eller kamuflerer kriminaliteten. Det er gjerne de samme personene som også profiterer på kriminaliteten. De rår over innsatsfaktorer som eksempelvis oppdrag, arbeidere og utbytte fra de kriminelle handlingene. Disse aktørene blir i det tverretatlige a-krim-samarbeidet omtalt som sentrale trusselaktører (jf. rapporten om mål- og resultatstyring for det tverretatlige a-krim-samarbeidet 13.06.2018). Begrepet sentral trusselaktør er imidlertid nytt, og i rapporteringen fra a-krimsentrene varierer det mht. hva som er definert eller beskrevet som en sentral trusselaktør.

Bruk av virkemidler og sanksjoner

Kjennetegn på at sentrale trusselaktører har fått sin kapasitet og intensjon betydelig redusert, er bl.a. at det er etablert krav mot aktørene og at de er fratatt verdier, stanset og fratatt rettigheter, hindret i å organisere og kamuflere den ulovlige virksomheten og straffeforfulgt. A-krimsentrene forventes særlig å benytte virkemidler som etablering av krav (som ikke krever lengre saksbehandling), fratakelse av verdier og stans. Virkemidler som straff, rettighetstap og virkemidler for å hindre organisering og kamuflering, forventes å kreve lengre saksbehandling og bør derfor benyttes av linjen.

Etatene samarbeider om å finne frem til de virkemidler og sanksjoner som er best egnet i arbeidet med den enkelte sak. Når etatene samordner sine sanksjoner og bruker dem i kombinasjon, gir det etatene et stort potensial til å kunne begrense eller stanse kriminelle aktører. Det er ikke et mål at alle etatene selv skal sanksjonere, men dette vurderes opp mot effekt og effektiv ressursutnyttelse.

Arbeidstilsynet har sammen med politiet, virkemidler med mer umiddelbar effekt. Stans av virksomhet på grunn av overhengende fare, pålegg med kort frist og bruk av pressmidler som stans og tvangsmulkt, samt overtredelsesgebyr, brukes taktisk og gjerne slik at det skaper plunder og heft for virksomheten, og dermed forhåpentligvis reduserer deres intensjon til å begå lovbrudd. Dette kan gjøres parallelt med at f.eks. Skatteetaten og kemner følger opp med mer tidkrevende virkemidler som avdekkingskontroller og fastsettelse, og NAV følger opp med virkemidler som opphør av stønad og tilbakekreving av feilutbetalt stønad. Det vises også til eksempler der NAV har hindret utbetaling av stønad på bakgrunn av opplysninger som er fremkommet i forbindelse med kontroller, og at stønader er stanset tidlig i utredningen for senere å bli en sak med opphør/tilbakekreving. Etablering av krav er ofte en forutsetning for å kunne ta verdier. For å få størst effekt, må fastsettelse, ilagt gebyr og tvangsmulkt innfordres. Kemneren og Skatteetaten har derfor stort fokus på innfordring og særlig tvangsinnfordring, gjennom bruk av arrest og utlegg.

Stans på grunn av overhengende fare, f.eks. manglende sikring av arbeid i høyden, er viktig for å sikre arbeiderne på stedet, men også for at dette virker konkurransevridende. Det erfares imidlertid at virksomheten gjerne retter opp enkelttilfellene uten at det skaper større ringvirkninger med hensyn til sikkerhet. Det samme gjelder for stans som pressmiddel knyttet til manglende HMS-kort. Virksomheten får dette raskt i orden, men

fortsetter som før. Arbeidstilsynet har i 2018 tatt i bruk overtredelsesgebyr på gjentakende og grovere brudd på HMS-kortplikten. Dette synes å ha ført til større etterlevelse av regelverket.

Det er ikke alle virksomheter som overholder stansingsvedtak, og det er enkelt å avdekke brudd på stans. Det er derfor sentralt å følge opp arbeidsplasser hvor der er gitt stansingsvedtak. A-krim senteret i Stavanger har etablert en «uropatrulje» som flere ganger i uken har vært ute og undersøkt tips, sjekket om virksomheter har overholdt stansingsvedtak, og foretatt enklere kontroller. Dette er en oppgave som medarbeiderne har byttet på.

Politiets virkemidler er både i forvaltningssporet og straffespolet. Flere av sakene som avdekkes løses i forvaltningsspolet etter utlendingsloven, f.eks. bort- og utvisning. Ved mer alvorligere brudd på utlendingsloven, f.eks. ved bruk av ulovlig arbeidskraft, blir sakene i tillegg fulgt opp med anmeldelse. Både forvaltningssakene og straffesakene blir vanligvis håndtert i linjen i politiet.

Et eksempel på bruk av politiets virkemidler er fra en sak mot en sentral aktør som har vært med å tilrettelegge for arbeidslivskriminalitet i transportbransjen. Her benyttet politiet virkemidler som pågrep, ransaking, beslag, varetektsfengsling og utleveringspålegg for å sikre bevis i saken. Driften til foretaket ble redusert i forbindelse med aksjonen, og foretaket gikk konkurs.

Et annet eksempel er fra en sak der a-krim senteret ble tipset om steinleggere som gikk fra dør til dør og tilbød å utføre diverse små jobber som f.eks. spyling av tak og innkjørsler. Under en kontroll fra alle etatene ble det avdekket at steinleggerne utførte tjenester uten å være mva-registrert, og oppga feilaktig firmainformasjon. Steinleggerne ble pågrepet av politiet først etter utlendingsloven, men senere overført i varetekt på grunn av mistanke om bedrageri og brudd på merverdiavgiftsloven og

bokføringsloven. Det ble opprettet utvisningssak, og de ble utvist etter at de hadde vedtatt forelegg for de straffbare forholdene.

Det vises til at bortvisning gjennom politiloven § 7 er et nyttig virkemiddel. Politiet kan bortvise for å forebygge videre straffbare forhold, f.eks. hvis en virksomhet ikke er mva-registrert og ikke sender inn pliktige meldinger (mva-melding, a-melding m.m.). I disse tilfellene må aktørene dokumentere ovenfor politiet at de har etterkommet grunnlaget for bortvisningen, ofte med det resultat at de oppfyller sin plikt overfor flere etater. Som eksempel innrapporteres omsetning gjennom mva-meldingen eller lønn gjennom a-meldingen. Da blir det etablert krav mot aktøren, som igjen kan gi grunnlag for å ta utlegg i pengestrømmer o.l. I noen tilfeller betales også kravet umiddelbart slik at man slipper å drive dette inn gjennom innfordring.

Et a-krimssenter viser til at de har jobbet målrettet i noen saker slik at politiet kan inndra utbyttet. I en sak som senteret og linjen i Skatteetaten jobber med, ga Arbeidstilsynet våren 2018 vedtak om stans. Stansen ble ikke etterkommet, og virksomheten drev videre. Skatteetaten, med bistand av politiet, gjennomførte en uanmeldt kontroll i virksomheten hvor det ytterligere ble dokumentert at virksomheten har drevet til tross for stansingsvedtaket. Virksomheten ble anmeldt av Arbeidstilsynet for brudd på stans, og det jobbes nå med å beregne brutto omsetning fra stansen ble gitt, slik at denne kan inndras i straffesaken. I tillegg kommer skatte- og avgiftskrav og anmeldelse for skatteunndragelser. Skatteetaten vil også kreve erstatning i straffesaken (sivile krav) fra daglig leder (og eier) for de tap som er lidt pga. feil innberetning av skatt/avgift. På denne måten har a-krimssenteret bidratt til å redusere aktørens kapasitet og intensjon for å begå ytterligere lovbrudd.

I en annen sak arbeides det med tanke på inndragning av det som en virksomhet har spart ved å utbetale lønn under minstetariff

og manglende overtidsbetaling. Dette gjelder mange arbeidere over lang tid og dermed store beløp. Man vet foreløpig ikke resultatet med disse sakene, men det prøves ut om inndragning på denne måten kan bli et mer effektivt virkemiddel for å ta verdiene fra aktørene.

I noen tilfeller er straff det viktigste virkemiddelet for å redusere kapasiteten til en aktør. Det gjelder spesielt for aktører som ikke bryr seg om ulike forvaltnings-sanksjoner og som har tilstrekkelige midler til å dekke eventuelle krav. Det erfares imidlertid at politiet har flere straffesaker som ikke er blitt påtaleavgjort, fordi siktede unndrar seg denne ved å forlate landet. Personene er etterlyst av politiet, og sakene kan først ferdigstilles og pådømmes dersom personene kommer tilbake til Norge. Så kan det sies å være et resultat at personene ikke lengre opererer her til lands og at de dermed er "satt ut av spill" i Norge. Imidlertid er det et mål å få gjennomført sakene, med påfølgende utvisning, slik at personene er forhindret fra å komme tilbake.

Anmeldelse fra de andre etatene er sentrale i denne sammenheng. Som eksempel viser a-krimssenteret i Bergen til at NAV i 2018 har inngitt 11 anmeldelser for trygdesvindler av totalt 3,3 mill. kroner, mens a-krimssenteret i Stavanger viser til at NAV har inngitt 4 anmeldelser for trygdesvindler av totalt 2,3 mill. kroner. De fleste anmeldelsene blir utarbeidet av linjen og ikke av a-krimssentrene. Enkelte steder har det i 2018 vært utfordringer knyttet til oppfølging av straffesaker på grunn av krevende ressursituasjon i linjen i politiet, og saker fra etatene er blitt henlagt. Gjennom at politiet har styrket sin kapasitet inn mot arbeidslivskriminalitet, legges det til grunn at kapasiteten i tiden fremover blir bedre.

Fra a-krimssenteret i Oslo er det eksempel på en straffesak der det i desember 2018 ble avsagt dom mot et av uttaksleddene i et nettverk a-krimssenteret utredet i 2015. Nettverket opererte innen bygg og var et såkalt fiktivt faktureringsnettverk.

Kriminaliteten bestod i mva-svindel, svart arbeid, heleri og hvitvasking. Det ble avdekket bruk av tre uttaksledd og to uttaksagenter og 7-8 virksomheter som benyttet disse uttaksleddene. Tiltalte ble dømt for overtredelse av straffeloven og til fengsel i 18 måneder og inndragning på 300 000 kroner. Det forventes flere rettssaker i 2019 mot aktører i dette nettverket.

Flere av a-krimsentrene viser til samarbeid med bostyrere som et nyttig virkemiddel. Som eksempel rapporterer a-krimsenderet i Stavanger at det har utviklet seg et konstruktivt samarbeid. A-krimsenderet har bl.a. kontaktet bostyrere for å varsle om virksomheter som har forsøkt å få huseiere/kunder til å betale utestående fordringer til dem i stedet for til boet. Bostyrere har kontaktet kemneren for samarbeid i forbindelse med konkurser. Medarbeidere på a-krimsenderet har bistått i rettsmøter og vitnet i saker hvor hensikten har vært å illegge daglig leder og styre-representanter eller medeiere konkurs-karantene. Arbeidstilsynet har oversendt tilsynsrapporter til bostyrere for å gi informasjon som kan bidra til at verdier sikres og at penger fra lønnsgaranti-ordningen betales til arbeidstakere med reelle arbeidsforhold.

Eksempel på arbeid mot noen sentrale trusselaktører

A-krimsentrene arbeider i økende grad med etterretning og analyse for å identifisere trusselaktører. Eksempelvis har a-krim-senderet i Oslo i løpet av 2018 identifisert nye trusselaktører og laget etterretnings-rapporter på disse, samt forslag om oppfølging og tiltak. I tillegg har senteret fulgt opp aktører som er kjent fra tidligere kontroller og straffesaker, bl.a. for utnyttelse av arbeidstakere, hvitvasking, trygdesvindel og bruk av ulovlig arbeidskraft. Dette gjøres med sikte på å fange opp endringer i aktørenes virksomhet samt tiltak for å begrense kapasiteten til disse

aktørene. Det erfares at flere aktører har vært nødt til å omstrukturere driften, og at konsentrert oppfølging og pågang fra etatene over tid har en effekt. Samtidig er det ofte ikke tilstrekkelig for en betydelig kapasitetsreduksjon og sette de helt ut av spill.

Eksempel 1. Et a-krimsender har i 2018 foretatt en kartlegging av transportbransjen, med særskilt fokus på varebilsegmentet. Utgangspunktet var en nettverksutredning fra 2017 som viste omfattende arbeidslivs-kriminalitet med hovedvekt på svart arbeid, kamuflert gjennom trygdesvindel og fiktiv fakturering, men også bruk av ulovlig arbeidskraft. Gjennom kartlegging av ca. 70 aktører på flere nivåer, er erfaringene så langt at kriminaliteten er omfattende, og at den utføres av aktører med betydelig kapasitet og intensjon om å bedrive arbeidslivskriminalitet. Denne kunnskapen legges til grunn for videre tiltak i 2019. Det kan være tiltak mot nettverk og enkelt-aktører, eller mot bransjen som helhet.

Eksempel 2. Utgangspunktet er en sak tilbake i 2015/16 der SUA fikk mistanke mot et firma, bl.a. for bruk av falsk ID. Det viste seg å omfatte et større nettverk med 20-30 virksomheter, og det ble også reagerte på måten selskapene ga oppdrag til hverandre. Flere av etatene har jobbet videre mot denne aktøren, og samarbeidet har gitt resultater. Etter begjæring fra Innkreivingsavdelingen i Skatteetaten, avsa byfogdembete i 2018 kjennelse om arrest mot et selskap i transportbransjen og selskapets eier/styreleder. Namsfogden gjennomførte arrestene samme dag som kjennelsene ble avsagt med følgende resultat:

Sammendrag av arrest mot selskapet

- arrest i bankkonto med totalt kr. 1 315 840,-
- arrest i bankkonto med løyvegaranti
- arrest i fem motorvogner
- arrest i fordringer mot oppdragsgiver med ca. kr. 500 000-600 000,-

Sammendrag av arrest mot styreleder/daglig leder

- arrest i syv eiendommer, hvorav fire er registrert på ektefellen og to på faren
- arrest i bankkonto med totalt kr. 45 591,-
- arrest i seks motorvogner, to av dem er registrert solgt, men anses pr nå å tilhøre styreleder

Eksempel 3. Etatene har jobbet med en sak mot en "proff medhjelper" som har vært med på å legge forholdene til rette for bedragerier og annen kriminalitet innenfor transportbransjen. Saken begynte i slutten av 2017, med etterforskning gjennom hele 2018. Innledningsvis ble det gjort et omfattende etterretnings- og analysearbeid. Dette resulterte i anmeldelser fra Skatteetaten og NAV. Videre ble det gjennomført en aksjonsdag med en rekke personer fra politi og kontrolletatene. Under etterforskningen ble det inngått samarbeidsavtaler mellom politiet, Skatteetaten og NAV, og det har vært jevnlig tverretatlige samarbeidsmøter for å koordinere etterforskningen. Politiet har anmodet om og fått bistand til f.eks. sikring av beslag og gjennomgang av beslag. Politiet innledet videre samarbeid med andre europeiske land via Europol og Eurojust for å sikre bevis utenfor Norge. Gjennom pågripelse og etterforskning i denne saken er det tatt ut en sentral tilrettelegger for trygdebedragerier og skatte- og avgifts-kriminalitet, herunder fiktiv fakturering.

Eksempel 4. A-krimssenteret har erfart at mange lovbrudd knyttet til arbeidslivs-kriminalitet har vært utøvd av litauere. Dette gjenspeiles også av det generelle kriminalitetsbildet som politiet ser i samme geografiske område. Det har derfor vært fokus på dette miljøet i operativ gruppe kunnskapsbygging, i samarbeid med etterretning i Skatteetaten. Målet har vært å identifisere nettverk og bakmenn. Dette har igjen dannet grunnlag for innsats fra a-krimssenteret, men også fra linjen i etatene. I arbeidet mot disse aktørene har det vært benyttet ulike virkemidler og sanksjoner. Det har spesielt vært viktig å være tidlig på aktørene for å sikre pengene/verdier. Arbeidet fortsetter i 2019.

Eksempel 5. En av etatene i a-krimssenteret har over flere år jobbet opp mot en aktør som har benyttet utenlandske arbeidere som håndverkere innenfor allmenngjort område. Det kan synes som om det ikke er utbetalt overtid, og at de har jobbet lange arbeidsdager. Det er mistanke om at aktøren har forfalsket timelister som er sendt Arbeidstilsynet for å oppfylle gitte pålegg. Forholdet er anmeldt til politiet, og det er gjennomført ransaker og pågripelse av flere personer. Skatteetaten og kemneren bistår under etterforskningen, og Skatteetaten har i tillegg bidratt med ressurser til å sikre elektroniske spor. Det er tatt ut siktelse for brudd på bokføringsloven, dokumentfalsk, grovt bedrageri og brudd på arbeidsmiljøloven. Denne saken vil også kreve ressurser fra etatene i 2019.

Eksempel 6. Et nettverk bestående av en person med norsk statsborgerskap og en person med statsborgerskap i et EU-land har vært gjenstand for oppfølging fra et a-krimssenter. Disse har majoriteten av eierandelen i flere virksomheter og innehar sentrale roller i disse virksomhetene. De eier noen av virksomhetene hver for seg og andre sammen. Det er mistanke om to forskjellige moduser. De norske virksomhetene har få egne ansatte og leier inn arbeidere fra bemanningsbyråer i et EU-land. Disse fakturerer med utgående mva. slik at norske selskap får fradrag for inngående mva. Virksomhetene fra EU-landet betaler ikke utgående mva., og det er lite eller ingenting å inndrive hos virksomhetene som leier ut arbeidere. Virksomhetene fra EU-landet driver kun arbeidsutleie og ikke entreprisevirksomhet og skal da i utgangspunktet ikke fakturere med mva. I tillegg er det mistanke om betydelig svart avlønning og brudd på lønns- og arbeidsvilkår. For å stanse fradrag for urettmessig inngående avgift og få til en "rask" reaksjon, er det gjennomført flere enkeltstående meldingskontroller for å reversere fradrag for inngående avgift hos de norske virksomhetene. Dette har blitt gjennomført med godt resultat. For å avdekke svart avlønning, jobber Skatteetaten med å utrede nettverket for å

se om det er mulig å avdekke mistanken gjennom uanmeldte kontroller, evt. ransaking og beslag. Det vurderes om mer omfattende kontroller også vil kunne avdekke brudd på lønns- og arbeidsvilkår, eventuelt andre lovbrudd.

Eksempel 7. Et av a-krimsentrene har kartlagt omfanget av uregelmessigheter i flere nettverk innen bygg og anlegg. Det ene nettverket har kontroll over hele prosessen fra oppkjøp av dødsbo, oppussing og totalrenovering av bolig, samt videresalg. Nettverket har over tid bestått av 18-25 virksomheter hvorav enkelte på nåværende tidspunkt ikke har en avklart rolle. I løpet av 2018 har senteret hatt en rekke adresser under oppfølging. De ansatte flytter mellom de ulike virksomhetene både i Aa-registret og i forbindelse med kontroller. Gjennom utstrakt kontrollvirksomhet har etatene fokusert på grunnleggende prinsipper for drift av virksomhet. Det er gitt pålegg om HMS-kort, fremlegging av timelister for kontroll av lønn, pålegg om bedriftshelsetjeneste og opplæring for daglig leder. Flere av virksomhetene har ikke klart å oppfylle påleggene og har blitt stanset over lengre tid. Det har resultert i inntektstap og påfølgende konkurs. En av virksomhetene har blitt varslet om konkurs grunnet gjeld til kemneren. Ved konkurser og opphør flyttes flere ansatte over til andre virksomheter. Kontrollvirksomheten har også medført at et av prosjektene måtte selges før ferdigstilling og med redusert gevinst. Ved en av kontrollene deltok EI-tilsynet som stengte anlegget til eiendommen grunnet farlig installasjon. Skatteetaten har igangsatt ettersyn på utvalgte eiendommer som har blitt pusset opp og solgt videre for å sjekke om inntjeningen har blitt korrekt beskattet.

Eksempel 8. A-krimssenteret har jobbet med en aktør innen bygg som omfatter mulig trygdesvindler, brudd på arbeidsmiljøloven og allmenngjøringsloven, fiktiv dokumentasjon innlevert til Arbeidstilsynet og Skatteetaten, og sannsynlig omfattende svart arbeid og omsetning. I arbeidet med saken har Arbeidstilsynet og politiet gjort kontroll og observasjoner av byggeplasser,

og det er foretatt innkvarteringstilsyn. Videre er det gjennomført samtaler om lønns- og arbeidsvilkår med både ansatte og ledelsen i virksomheten, og Arbeidstilsynet har hatt kontakt med arbeidstilsynet i aktørenes hjemland for avklaring av aktiviteten der. Direktoratet for byggkvalitet er kontaktet for revisjon av sentralgodkjenning som virksomheten besitter. NAV har også samarbeidet med Skatteetaten for å dokumentere hvorvidt sentrale personer i virksomheten mottar urettmessige stønader. Politiet og Skatteetaten har jobbet tett i forbindelse med utredning av straffbare forhold og anmeldelser, og etterforskning av saken er påbegynt.

3.3 Utenlandske arbeidstakere

Etatene har i løpet av 2018 også etablert et felles brukermål om at *utenlandske arbeidstakere er satt i stand til å ivareta sine rettigheter og oppfylle sine plikter*. Erfaringer fra det tverretatlige a-krim-samarbeidet tilsier at utenlandske arbeidstakere utgjør den største risikogruppen for arbeidslivskriminalitet blant arbeidstakere som aktørgruppe. En utenlandsk arbeidstaker er en arbeidstaker som ikke er norsk statsborger, jf. utlendingsloven § 5 første ledd. Hvorvidt en utenlandsk arbeidstaker aktivt medvirker til kriminalitet i arbeidslivet, ikke oppfylle sine plikter som følge av eksempelvis mangel på kunnskap om regelverk eller mangel på vilje, eller blir utnyttet til arbeid, kan være vanskelig å skille for etatene, men er relevant for etatenes valg av virkemiddel.

Bruk av virkemidler og aktivitet overfor utenlandske arbeidstakere

Kjennetegn på at utenlandske arbeidstakere er satt i stand til å ivareta sine rettigheter og oppfylle sine plikter, er at de har mulighet til å oppfylle sine plikter, evne til å ivareta sine

rettigheter samt om etatene er synlige overfor aktørgruppen. Tallene vist i tabellen i kapittel 4.2 synliggjør noen av a-krim-sentrenes innsats mot denne aktørgruppen.

Samtidig presiseres det at flere av virkemidlene, spesielt de som bidrar til synlighet og tilgjengelighet, bla. aksjoner og løpende tilsyn og kontroll av virksomheter og arbeidsplasser, ikke bare gjelder utenlandske arbeidstakere, men er svært viktige virkemidler også overfor sentrale trusselaktører.

Aksjoner og tilsyn/kontroller er sentrale virkemidler som a-krimsentrene bruker bl.a. for å kartlegge en bransje og/eller et geografisk område. En annen viktig effekt er synlighet. Som eksempel viser a-krim-senteret i Kristiansand til tilbakemelding fra seriøse aktører innen bygg, at det oppleves mindre konkurransevridning innenfor bransjen etter etableringen av a-krim-senteret og at senteret er synlig.

A-krim-senteret i Trondheim viser også til at det er viktig å være synlig overfor de ulike bransjene. Ved å være aktivt ute, vil det danne seg et inntrykk av at etatene er tett på og følger med, samt at de tar tak i tips og annen informasjon som tilflyter etatene. Når bransjene i tillegg ser at etatene sanksjonerer overfor de useriøse, vil det kunne bedre etterlevelsen av regelverk og øke tilliten til etatene. Tilbakemeldingen fra bransjen innenfor bygg og anlegg er at innsatsen virker, og at konkurranse-situasjonen stadig blir bedre.

Aksjoner og kontroller bidrar også til tilgjengelighet, og de fleste kontrollene er knyttet opp mot arbeidsplasser hvor etatene påtreffer mange utenlandske arbeidstakere. Arbeidstilsynets bruk av sanksjoner tvinger aktørene til å bedre forholdene på sentrale områder for arbeidstakerne, f.eks. arbeidskontrakter, arbeidstid, lønn og forhold knyttet til sikkerhet. Dette bidrar til å hindre utnyttelse av arbeidstakere, redusere skaderisiko, og det bidrar til mer like konkurransevilkår for de virksomheter som følger regelverket.

A-krim-senteret i Oslo viser til at de spesielt har hatt fokus på utenlandske arbeidstakere ved tverretatlige kontroller innen serveringsbransjen og bilverksteder/bilpleie som er en bransje hvor det erfaringsmessig foregår utnyttelse av utenlandsk arbeidskraft. Det har også vært en målrettet innsats mot utenlandske arbeidstakere i identifiserte virksomheter innenfor bygg. I tillegg nevnes også brukthandel og catering.

Gjennom aksjoner og kontroller gis det informasjon/veiledning til både arbeidstakere, men også til nærings-drivende, om rettigheter og plikter. Etatene har medarbeidere som snakker flere språk, og det benyttes tolker. A-krim-senteret i Bodø har i forbindelse med kontroller i fiskeribransjen laget et informasjonshefte på ulike språk som deles ut.

A-krim-senteret i Stavanger viser til at de prøver å imøtekomme utenlandske arbeidstakere sitt behov for veiledning, både gjennom individuell veiledning og veiledning i grupper. Tema kan f.eks. være hvordan de skal gå frem for å kreve inn rettmessig lønn fra arbeidsgiver, oppsigelse/oppsigelsesvern, sikkerhet, maskiner og utstyr, krav om lønnsklipp og innkvartering.

Veiledning i stort omfang på kontroller i regi av a-krimsentrene, er imidlertid ikke hensiktsmessig. SUA er en viktig kanal for veiledning til utenlandske arbeidstakere, og det informeres på kontroller at de kan komme til SUA for videre veiledning. Dette har bidratt til at flere i etterkant har oppsøkt SUA både for veiledning og registrering. Der får arbeidstakere mer utdypende informasjon, og de får utført det de i første omgang trenger for å kunne etterleve reglene. Ved bortvisning vil arbeidstakerne kunne fortsette arbeidet etter at de er registret og f.eks. lønn eller merverdiavgift er innberettet.

Noen eksempel på aksjoner i 2018

A-krim-senteret i Bergen har hatt to kartleggingsaksjoner innen bygg og anlegg

proffmarkedet i Hardangerregionen og i Sogn og Fjordane. Hensikten var å få kunnskap om forholdene når det gjelder mulig arbeidslivskriminalitet i disse områdene. Det ble påtruffet et stort antall virksomheter og arbeidstakere. Det ble avdekket mange brudd på krav til HMS-kort og sikkerhet på arbeidsplassene. Av de kontrollerte byggeplassene ble ca. 20 % stengt på grunn av overhengende fare for liv og helse. Aksjonen hadde derfor en viktig effekt opp mot målet om at utenlandske arbeidstakere blir satt i stand til å ivareta sine rettigheter.

A-krimssenteret i Kristiansand har hatt en aksjon sammen med Kystvakten der etatene hadde kontroller med virksomheter innen bygg som opererer i skjærgården. Hensikten var å avdekke eventuell arbeidslivskriminalitet samt å gi informasjon til arbeidstakerne som et forebyggende tiltak.

A-krimssenteret i Oslo gjennomførte høsten 2018 en større tverretattlig aksjon der over 220 varebiler ble kontrollert. Bakgrunnen var forventet økt omfang av varebiler på veiene i uke 48 grunnet stor netthandel på Black Friday. Målsettingen var å være synlig og tydelig til stede i denne perioden, samt å få oversikt over omfang av mulig arbeidslivskriminalitet i varebilsegmentet innen transportbransjen. Det ble gjennomført kontroller på forskjellige lokasjoner og på ulike tidspunkt. Foreløpig funn er bl.a. personer som ble anmeldt for manglende førerrett, og biler som ble avskiltet på stedet. Videre ble det pågrepet personer på grunn av ulovlig arbeid og på grunn av falsk dokumentasjon. Arbeidsgivere ble anmeldt for bruk av ulovlig arbeidskraft, og flere personer utredes for mulig trygdesvindel. Resultater fra Skatteetaten er foreløpig ikke klart. I tillegg fant Statens vegvesen brudd knyttet til overlast og mangler ved kjøretøyene, samt mangler eller feil ved dokumenter. I etterkant av aksjonen hadde a-krimssenteret et møte med Bring, initiert av Bring, for å utveksle erfaringer om transportbransjen og hvilken risiko a-krimssenteret ser.

A-krimssenteret i Tønsberg har hatt et særlig fokus på jordbærproduksjon og bruk av sesongarbeidere innenfor landbruket. Det er gjennomført en omfattende aksjon som avdekket brudd på flere etaters regelverk. Det ble gitt pålegg og tvangsmulkt på en rekke områder som bl.a. arbeidsavtaler, allmenngjort lønn, lønnsutbetaling i samsvar med de opplysninger som er gitt i forbindelse med arbeidstilbud og søknad til Utlendingsdirektoratet (UDI) for sesongarbeiderne samt forsvarlig innkvartering. Dette har bidratt til å bedre de utenlandske arbeidstakernes rettigheter. Grunnet uriktige opplysninger til UDI risikerer flere av virksomhetene karantene på å ta inn sesongarbeidere. Det er nå kontakt med utlendingsavsnittet i Sør-Øst politidistrikt når det gjelder søknader om sesongarbeidere slik at a-krimssenteret blir varslet dersom politiet mener senteret bør følge opp.

A-krimssenteret i Tønsberg har også hatt en aksjon i privatmarkedet bygg med resultater som manglende HMS-kort, stans ved usikret arbeid i høyden, og biler og verktøy som ble inndratt på grunn av restanser. Senteret brukte også virkemidler som avskiltning av biler og bortvisning av arbeidere etter stans. I forbindelse med aksjonen så man også en tilleggseffekt av å være synlig gjennom at en virksomhet som tidligere ikke hadde innberettet noe særlig omsetning på mva-melding, i etterkant sendte inn melding med høy omsetning og betalte denne.

A-krimssentret i Trondheim har hatt en karleggingsaksjon innenfor privatmarkedet bygg og anlegg hvor det ble gjennomført kontroller på i alt 31 adresser der 55 virksomheter og 108 personer ble sjekket. Av disse var ca. 1/3 norske arbeidstakere/næringsdrivende, mens 2/3 var utenlandske. De norske var overrepresentert når det gjelder brudd på HMS-området, mens de utenlandske var overrepresentert på mistanke om brudd på skattelovgivningen. Det ble også avdekket mistanke om trygdemisbruk. Flere av arbeidstakerne var ikke registret i Aa-registeret, og noen av de næringsdrivende var ikke registrert i mva-

registeret og en heller ikke i Enhetsregisteret. Ca. 40 % manglet HMS-kort. Det ble både pågrepet og bortvist personer av politiet, og Arbeidstilsynet stanset arbeidet på over 50 % av adressene.

A-krimssenteret i Stavanger har fått god erfaring med spesifikke aksjoner, og arbeidsprosessen blir stadig forbedret etter hvert som senteret får mer kunnskap og ser behov for endringer. I forbindelse med dekkskiftesesonene vår og høst, ble det gjennomført to aksjoner innen bilpleie. Fokuset var å avdekke uverdige lønns- og arbeidsvilkår, underrapportering og mulig trygdebedrageri. Aksjonene resulterte i flere uregistrerte arbeidere som ble bortvist fra stedet, og etatene har saker som de jobber videre med. Det ble påvist brudd på stans, og brannvesenet var i kontakt med en huseier om umiddelbar fjerning av brannfarlig avfall. Flere av stedene som a-krimssenteret besøkte under aksjonene, har enten blitt slått konkurs, eller har lagt ned driften.

A-krimssenteret i Stavanger har i 2018 gjennomført en kartleggingsaksjon innenfor privatmarkedet bygg, for tredje året på rad. Etatene hadde 13 tverretatlige team ute i to dager, og det ble kontrollert over 200 virksomheter. Det var et tilfeldig utvalg av objekter, og det var ikke utført kartlegging eller observasjoner i forkant. Aksjonen gir kunnskap om markedet ved å si noe om type virksomheter, nasjonalitet på innehavere og arbeidere, type regelverksbrudd m.m. Sammenliknet med foregående aksjon, ble det i aksjonen i 2018 kontrollert langt flere nordmenn, færre arbeidet uregistrert, færre ble bortvist etter politiloven § 7, ingen ble bort-/utvist fra landet, flere hadde HMS-kort, men flere virksomheter ble stanset grunnet farlig arbeid i høyden eller farlig arbeidsutstyr.

Mistanke om utnyttelse av arbeidskraft

A-krimssentrene har for 2018 rapportert på i hvilken grad etatene har hatt mistanke om lovbrudd som kan knyttes til utnyttelse av

arbeidskraft. Dette for å få et visst bilde på hva som synes å være oftest forekommende brudd. De mest vanlige lovbruddene som ble mistenkt var brudd på HMS/ arbeidsmiljøloven, svart arbeid, brudd på allmengjort lønn og brudd på arbeidstidsbestemmelser. Deretter kom bruk av ulovlig arbeidskraft og brudd på innkvarteringsbestemmelser, og videre pay back ordninger og tvangsarbeid. Det var færrest mistanke om identitets-overtakelse og lånebedrag ved bruk av ansatte. Dette er funn man kunne forvente da det er linjen og ikke a-krimssentrene foretar en grundigere kontroll av underliggende forhold.

3.4 Oppdragsgivere og forbrukere

Etatene har i løpet av 2018 etablert et tredje brukermål om at *oppdragsgivere og forbrukere ikke skal bidra til arbeidslivskriminalitet ved kjøp av varer og tjenester*. Her er det viktig å påvirke både evnen og viljen til forbrukere og oppdragsgivere til å velge bort kriminelle leverandører. Etatene har flere virkemidler, og noen er enkeltstående tiltak som ikke utgjør en del av de ordinære saksbehandlingsprosessene i etatene. A-krimssentrene bidrar noe overfor oppdragsgivere og forbrukere, men hovedinnsatsen mot denne aktørgruppen vil ligge i linjen i etatene. Eksempel på aktiviteter fra a-krimssentrene er samarbeid med arbeids- og næringslivet.

A-krimssenteret i Bodø er blitt forespurt om et samarbeid med Forsvarsbygg i forbindelse med utbyggingen av Nye Evenes lufthavn i perioden 2019-2022. Man tror at det kan etablere seg et marked for useriøse aktører utenfor/på siden av utbyggingen på Evenes. A-krimssenteret vil ha fokus på dette for tidlig å kunne avdekke mulig arbeidslivskriminalitet. Samtidig skal Skatteetaten samarbeide med Forsvarsbygg om avtaler som inngås i den hensikt å sette krav til seriøsitet.

A-krimssenteret i Bodø har i 2018 også hatt et samarbeid med Bodø kommune i forbindelse med bygging av nytt rådhus. A-krimssenteret hadde fokus på aktører som jobbet for kommunen. Både kommunen og senteret mener dette ga gode resultater.

Et annet eksempel er fra a-krimssenteret i Trondheim der det har vært dialogmøte med store byggherrer som Nye veier AS og Statens vegvesen i forbindelse med utbygging av E6. Senteret har også hatt dialog med en del større entreprenører for å hjelpe disse til å velge seriøse underentreprenører, veiledning/dialog med Norsk Kommunalteknisk forening og veiledning for lærere/elever fra videregående skoler.

A-krimssenteret i Trondheim viser til at et virkemiddel som har fungerer godt, er å samarbeide med medspillere og oppfordre disse til å innhente nye oppdaterte (utvidede) skatteattester når senteret ser at enkelte useriøse aktører har kommet seg inn på antatt seriøse byggeplasser/anlegg. Dette har medført både økt innberetning og økt innbetaling, i tillegg til at noen aktører har blitt utestengt.

A-krimssenteret i Tønsberg viser til at de ved flere anledninger, bl.a. i forbindelse med aksjonen innen privatmarkedet bygg, har delt ut tilpasset informasjon/veiledning i postkasser. Et annet eksempel er utdeling av flyers etter kontroll mot steinleggere i et boligfelt. Dette bidrar både overfor private forbrukere, men det bidrar også til at etatene og a-krimssenteret blir synlig.

Et av a-krimssentrene viser til at de har hatt fokus på at det ikke skal lønne seg å handle svart gjennom aktivitet mot kjøper av tjenester. Dette er et vanskelig område da størrelse på betaling er omtvistet, og påstand om egeninnsats blir brukt som forklaring for å dekke over svart omsetning. Det er gjort et vedtak på forbruker knyttet til solidaransvar for skatt på kontantbetaling over 10 000 kroner. Saken ligger til vurdering mht. om forbruker skal anmeldes. En annen forbruker har vedtatt forelegg for medvirkning til skatte- og avgifts-

unndragelse. Vedkommende ble ilagt solidaransvar for skattekrav på kontant betaling over 10 000 kroner og anmeldt i 2017. Det arbeides med å motivere forbrukere/oppdragsgivere til å handle hvitt. Det er da viktig å ha eksempler på at det er mulig å sanksjonere de som ikke vil.

A-krimssentrene får mange forespørsler fra arbeids- og næringslivet om å holde foredrag og presentasjoner i forskjellige fora. Dette er også viktige kanaler for å påvirke oppdragsgivere og forbrukere til ikke å bidra til arbeidslivskriminalitet ved kjøp av varer og tjenester.

3.5 Bruk av media

Bruk av media er et viktig virkemiddel for å synliggjøre det tverretatlige a-krim-samarbeidet. Media brukes også for å nå ut til arbeidslivet, oppdragsgivere og forbrukere og bidra til å sette dem bedre istand til å kjøpe varer og tjenester fra seriøse tilbydere.

I 2018 ble det til sammen publisert ca. 530 oppslag i riksmidie og lokalmedie som følger av arbeidet ved a-krimssentrene. Dette er et viktig resultat som har bidratt til at mange har hørt om og dermed blitt oppmerksom på den trusselen arbeidslivskriminaliteten representerer.

A-krimssenteret i Oslo har hatt en strategi om å synliggjøre forbrukerrettede budskap ved innsalg av funn fra felles kontroller. Sakene har spredt seg i ulike kanaler og i ulike medier, både nasjonale og regionale og i relevante bransjekanaler. Et eksempel er fra aksjonen mot varebiler der målet var å synliggjøre problematiske forhold i transportbransjen. Det ble god medieomtale etter kontrollene, noe som kan ha en forebyggende effekt overfor bransjen.

A-krimssenteret i Oslo har også hatt flere innslag i nasjonale medier, blant annet TV2s program Åsted Norge.

A-krimssenteret i Stavanger har gjennomført en rekke innsalg til media som både er veiledende og forebyggende i innsatsen mot arbeidslivskriminalitet. Den bredeste mediedekningen i 2018 var etter kartleggingsaksjonen i privatmarkedet bygg. TV 2 og Åsted Norge deltok under aksjonen. Dette førte til en større reportasje som ble sett av over en halv million, noe som var seerrekord for programmet. I etterkant av aksjonen ble det sendt ut pressemelding, og samtlige lokale/regionale medier laget saker basert på pressemeldingen og påfølgende intervjuer. Et annet eksempel som fikk bred mediedekning, er fra en aksjon mot ulovlige bilverksted der konsekvensen av å velge ulovlig verksted ble grundig belyst.

A-krimssenteret i Trondheim viser til at når det gjennomføres ulike aktiviteter, vurderes det alltid om det er noe som bør formidles til media, både når det gjelder budskap og

synlighet. Senteret viser til mange oppslag gjennom året, spesielt gjennom regionale medier.

A-krimssenteret i Tønsberg har sendt ut mange pressemeldinger i etterkant av kontroller. Disse har gitt svært god dekning og spredning i media i alle de tre fylkene senteret dekker, og har også gitt riksdekning. I noen tilfeller har de også invitert med media på aksjoner.

I tillegg til det lokale mediearbeidet har det vært arbeidet mot media nasjonalt. Som følge av samarbeid mellom de fire direktoratene ble det i 2018 publisert to kronikker underskrevet av de fire etatsdirektørene. Direktørene vektla behovet for kunnskapsbygging og videre styrking av de etablerte a-krimssentrene. Kronikkene fikk god spredning i både lokale medier og riksmidier.

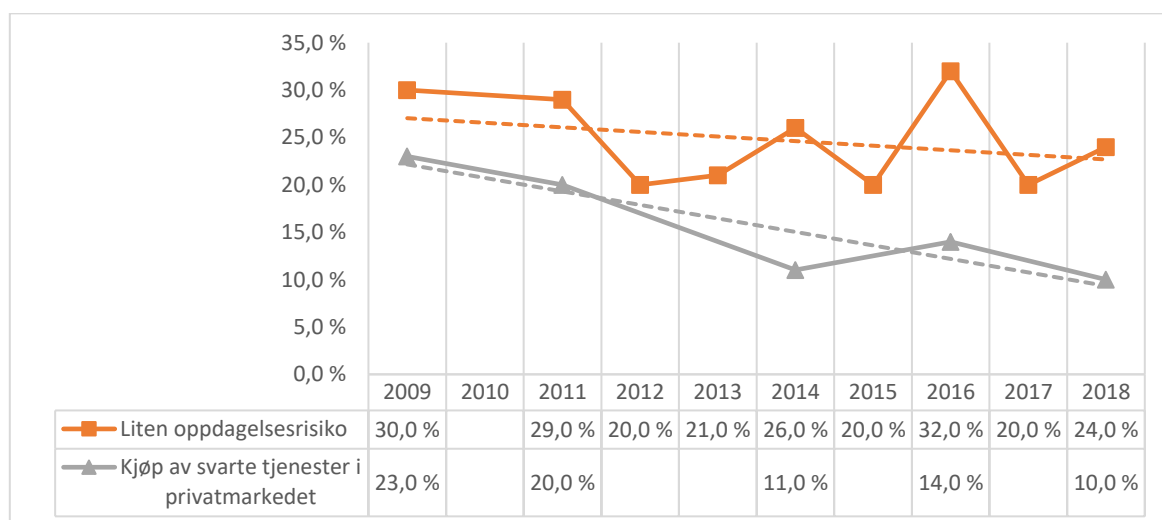
4 Resultater og effekter av samarbeidet

4.1 Klarer vi å redusere arbeidslivskriminalitet?

I etatenes felles årsrapport for 2017 ble det anslått at skjult verdiskapning knyttet til arbeidslivskriminalitet i 2015 lå mellom 28 milliarder og 108 milliarder kroner, og at tapte skatteinntekter lå mellom 12 milliarder og 60 milliarder kroner. En ny gjennomgang av modell og datagrunnlag viser at usikkerheten knyttet til estimatene er større enn først antatt. Anslagene er derfor ikke oppdatert med nye tall, men det jobbes med å forbedre datakvalitet og metodisk tilnærming.

På tross av usikkerhet er det ikke indikasjoner på at utvikling og omfang av

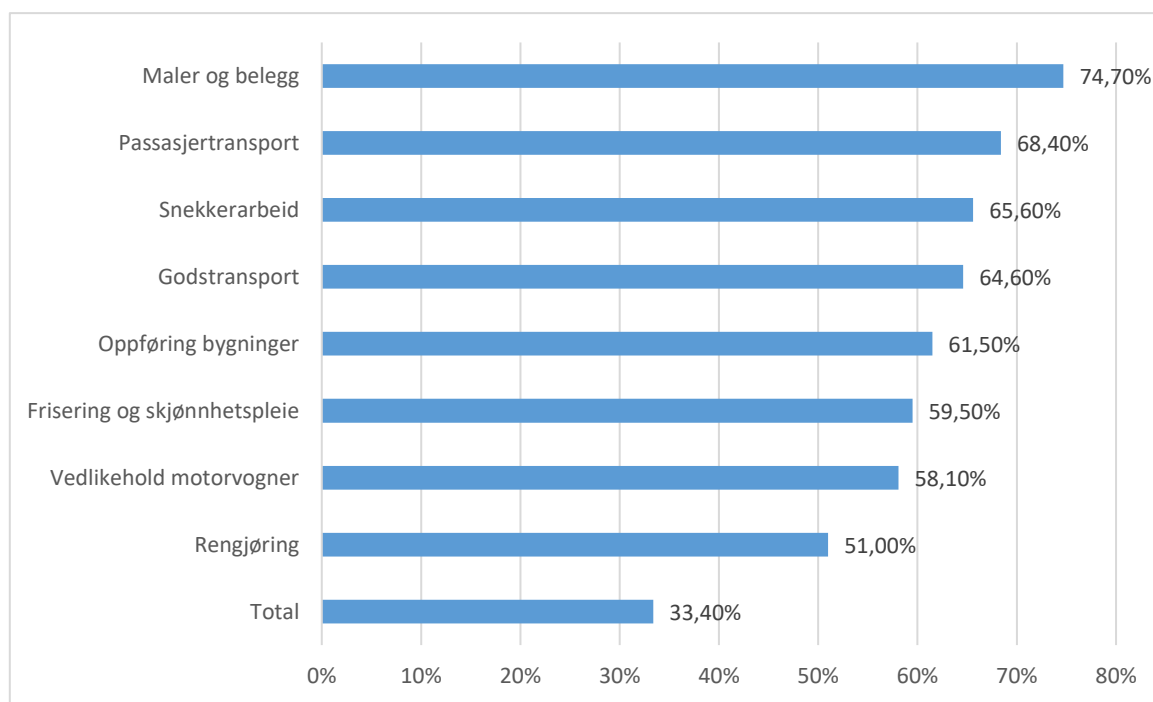
arbeidslivskriminalitet avviker vesentlig fra det bildet som ble gitt i årsrapporten for 2017. Det store bildet er at omfanget av arbeidslivskriminalitet ikke lenger øker. Det er tvert imot indikasjoner på at omfanget reduseres noe. SERO-undersøkelsen som Skatteetaten gjennomfører, viser at det er færre i næringslivet som opplever liten risiko for å bli tatt. Andelen som opplever liten eller svært liten oppdagelsesrisiko, har falt fra 30 % i 2009 til 24 % i 2018. Det er årlige variasjoner, men trenden er nedadgående. Det samme bildet ser man på etterspørsels-siden. SMSØ sin spørreundersøkelse av forbrukeres kjøp av svart arbeid, viser at omfanget av forbrukere som har kjøpt svarte tjenester, er redusert fra 23 % i 2009 til 10 % i 2018.

Figur 1 Kilder: SERO-undersøkelsen og SMSØ-undersøkelsen om forbrukeres kjøp av svarte tjenester

Ser man på hele arbeids- og næringslivet i Norge er hovedinntrykket at det kjennetegnes av ryddige forhold og lovlydige aktører. Det er imidlertid betydelig variasjoner mellom bransjer. Når man spør virksomheter om deres virksomhet ofte må konkurrere mot bedrifter som har et lavere kostnadsnivå fordi de driver svart eller på

annen måte unndrar skatter og avgifter, er andelen som er helt eller ganske enig, i enkelte bransjer opp mot 70 % og høyere. Gjennomsnittet i næringslivet som helhet er litt over 30 %. Dette tyder på at det i enkelte deler av næringslivet kan være et relativt omfattende problem med skatte- unndragelser og arbeidslivskriminalitet.

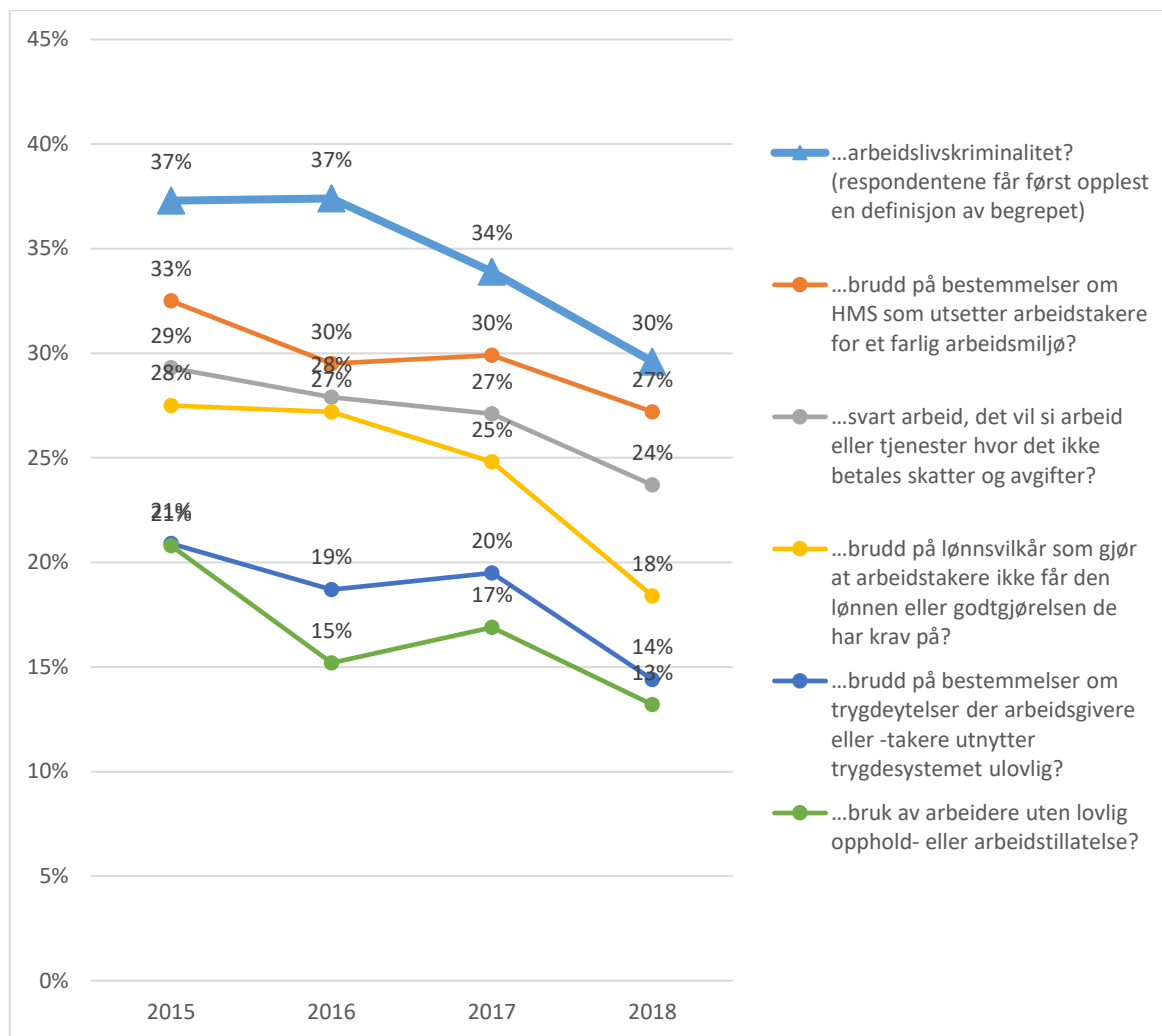

Figur 2 SERO: «Min virksomhet må ofte konkurrere mot bedrifter som har et lavere kostnadsnivå fordi de driver svart eller på annen måte unndrar skatter og avgifter», Andel som har oppgitt «helt enig» eller «ganske enig», totalt og for de topp åtte mest enige bransjene i 2018.

Kjennetegn ved de bransjene som opplever problemer, er at det er få krav til formell utdanning, bransjene har en betydelig andel av arbeidsinnvandrere, og en del av bransjene leverer tjenester på anbud. Bygg og anlegg, transport og renhold er typiske bransjer som opplever problemer, men også serverings- og overnattingsbransjen.

Skatteetaten har siden 2015, årlig gjennomført en spørreundersøkelse hos

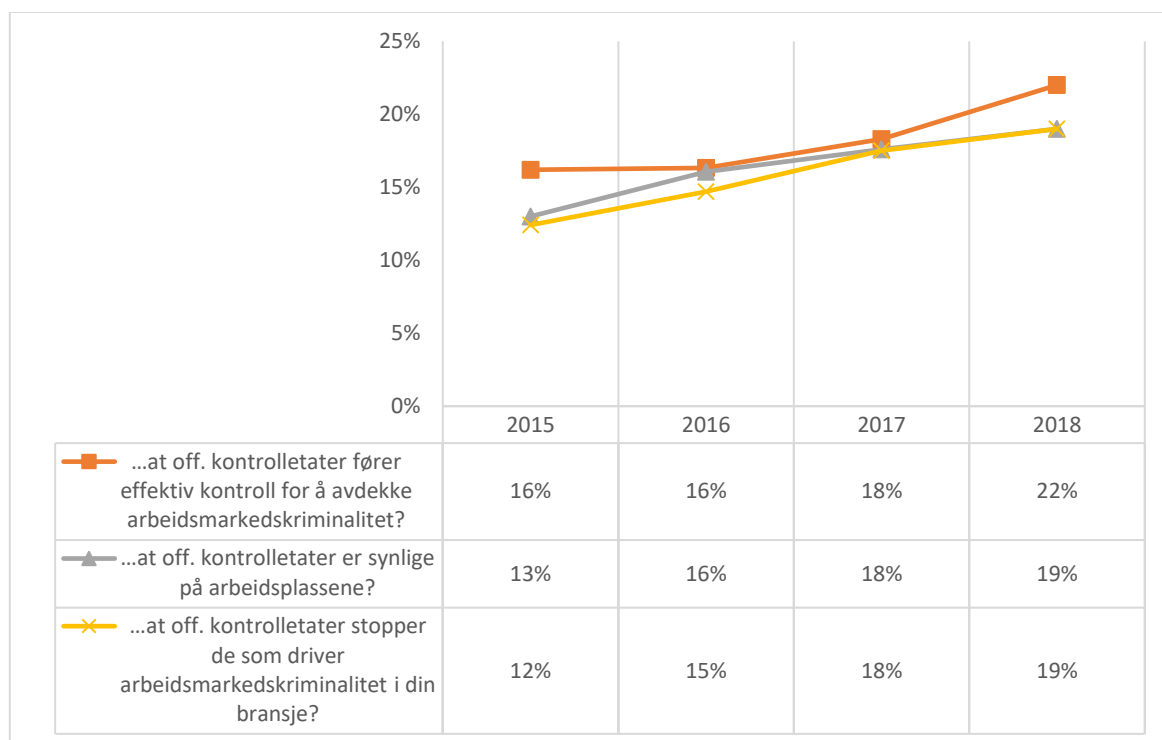
virksomheter som opererer i proffmarkedet i bygg og anlegg. Man ser nå tegn til at omfanget av arbeidslivskriminalitet i denne delen av bransjen er noe redusert. Andelen virksomheter som svarer at arbeidslivskriminalitet er vanlig i bransjen, har sunket fra 37 % i 2015 til 30 % i 2018. Dette er en signifikant nedgang. Man ser også at det er en nedgang i andelen virksomheter som mener det er vanlig med forskjellig typer lovbrudd knyttet til arbeidslivskriminalitet.

Figur 3 BA-proff: «Hvor vanlig eller uvanlig tror du følgende er i din bransje?», andel som har oppgitt «ganske vanlig» eller «svært vanlig», 2015–2018

Samtidig ser man at virksomheter som opererer i proffmarkedet i bygg og anlegg, i økende grad mener at kontrolletatene er

synlige, avdekker og stopper arbeidslivskriminalitet.

Figur 4 BA-proff: Inntrykk av innsatsen, andel som oppgir "i stor grad", 2015 – 2018

Ser man utviklingen i arbeidslivskriminalitet i sammenheng med hvordan næringslivet opplever kontrolletatens evne til å være synlige, avdekke og stoppe arbeidslivskriminalitet, kan det indikere at etatenes innsats har en viss effekt.

Det ser ut til å være en samvariasjon mellom utviklingen i arbeidslivskriminalitet og utviklingen i arbeidsinnvandring. Årlig arbeidsinnvandringen har gått ned siden

toppåret 2011. Dette sammen med andre eksterne faktorer som konjunkturutvikling, organisasjonsgrad, endringer i befolkningens tillit og oppslutning om velferdssamfunnet m.m. påvirker også utviklingen i arbeidslivskriminalitet. Det er derfor usikkert i hvor stor grad utviklingen i arbeidslivskriminalitet kan tilskrives virkninger av målrettet innsats for å redusere arbeidslivskriminalitet og hva som skyldes eksterne faktorer.

4.2 Noen tallfestede resultater for a-krimsentrene

Tabellen under viser samlede tall for noe av aktiviteten i a-krimsentrene i perioden 2015 - 2018. Tallene for 2015 gjelder sentrene i Oslo, Bergen og Stavanger og for 2016 også sentrene i Trondheim og Kristiansand. For 2017 gjelder tallene alle syv a-krimsentrene, inkludert Bodø og Tønsberg som ble etablert mai/juni 2017. For 2018 gjelder tallene de samme syv sentrene.

I etatenes felles årsrapport for 2016 omfattet tallene i tilsvarende tabell også aktivitet fra annet lokalt a-krimssamarbeid utenfor a-krimsentrene. Tabellen under

inneholder kun aktivitet fra sentrene. Bakgrunnen for dette er variasjon i hvor stor grad annet lokalt a-krimssamarbeid er formalisert og hva etatene derfor har hatt mulighet til å rapportere på.

Det presiseres at det er usikkerhet knyttet til tallmaterialet da det i hovedsak baserer seg på manuell telling. I tillegg kan de ulike sentrene ha noe ulik oppfatning av hva det skal rapporteres på. Dette gjelder særlig resultater hvor linjen har fulgt opp med saksbehandling og bruk av tyngre virkemidler, som har en direkte tilknytning til a-krimssenteret. Det betyr at flere av aktivitetene under kan ha vært utført av etatenes linje som en følge av funn i a-krimsentrene, og/eller i samarbeid med sentrene.

Tabell: Tallfestede resultater fra a-krimsentrene 2015 - 2018

	2015	2016	2017	2018
Aksjoner ¹	12	64	85	71
Virksomheter kontrollert	Ca. 1 500	Ca. 1 900	Ca. 2 100	Ca. 2 000
Arbeidsplasser/byggeplasser kontrollert	Ca. 1 200	Ca. 1 200	Ca. 1 300	Ca. 1 600
Personer kontrollert	Ca. 5 700	Ca. 4 300	Ca. 4 600	Ca. 5 000
Antall løpende utebesøk som ikke er del av aksjoner ²	Ca. 470	Ca. 2 200 ⁴	Ca. 460	Ca. 1 400
Bortvisning, jf. politiloven	80	89	232	177
Bort- eller utvisning, jf. utlendingsloven	63	91	55	102
Endringer i stønadsforhold		30	82	56
Antall tilsyn med vedtak om stans ved overhengende fare (AT) ³		97	233	283
Antall tilsyn med vedtak om stans som pressmiddel (AT) ³		267	331	340
Antall tilsyn med vedtak om tvangsmulkt (AT) ³		110	228	252
Antall tilsyn med overtredelsesgebyr (AT) ³	-	5	38	142
Avdekkingskontroller (SKO og Skatt)		263	221	86 ⁵
Beløp sikret gjennom arrest og utlegg (SKO og Skatt)		Ca. 23 mill.	Ca. 38 mill.	Ca. 38 mill.
Beløp sikret gjennom beslag og inndragning		Ca. 2 mill.	Ca. 0,8 mill.	Ca. 1,2 mill.
Antall medieoppslag		Ca. 200	Ca. 470	Ca. 530

Noen kommentarer til notene i tabellen:

1. Med aksjoner menes en planlagt og styrt innsats av et større omfang, gjerne mot flere virksomheter og arbeidsplasser og hvor minst to etater har deltatt. I større aksjoner deltar også medarbeidere fra linjen. A-krimsentret i Oslo rapporterte ingen særskilte aksjoner 2018 (tilsvarende i 2016 og henholdsvis 4 og 3 aksjoner i 2015 og 2017). Senteret har likevel gjennomført aksjoner, jf. beskrivelse av aksjon innen transport.
2. Dette er ikke aksjoner, men noe som skjer i den daglige/løpende aktiviteten til a-krimsentrene. Formålet er å kartlegge/avdekke og/eller kontrollere enkelte forhold i virksomheten/på arbeidsplassen. I tillegg er det et formål å være synlige og tilgjengelige og gi informasjon og veiledning til utenlandske arbeidstakere.
3. Antall tilsyn med vedtak om stans, tvangsmulkt og overtredelsesgebyr fra Arbeidstilsynet (AT) omfatter hele etatens aktivitet mot arbeidslivskriminalitet. Hoveddelen er imidlertid gjort som del av samarbeidet i a-krimsentrene. Tallene for 2018 vil kunne øke noe utover i 2019 da det er en viss saksbehandlingstid fra tilsynet til vedtak sendes.
4. A-krimsentret i Oslo hadde alene ca. 1 500 løpende utebesøk i 2016.
5. Avdekkingskontroller skjer ikke i regi av a-krimsentrene, men a-krimsentrene rapporterer på resultater i linjen som har en direkte tilknytning til a-krimsentret. Da den direkte tilknytningen ofte er vanskelig å vurdere, var det frivillig å rapportere på denne posten for 2018.

I tillegg til beløp sikret gjennom beslag og inndragning, er det verdier hvor det er tatt hefte eller som er inndratt i straffesaker som omhandler arbeidslivskriminalitet, uten at det inngår i tabellen.

A-krimsentrene har for 2018 også rapportert om 32 identifiserte sentrale trusselaktører og deres nettverk. I disse nettverkene er det

identifisert 429 personer og 334 virksomheter. 15 nettverk er oversendt linjen for videre oppfølging.

Hva etatene har lagt i sentrale trusselaktører fremgår av kapittel 3.2. Med nettverk menes kriminelle handlinger som er organisert og involverer tre eller flere aktører/deltakere. Nettverkene kan enten være oppbygd og strukturert rundt personers aktivitet - personbasert nettverksstruktur (f.eks. familiebaserte nettverk eller geografiske nettverk), eller rundt aktiviteter hvor virksomheter står i sentrum - virksomhetsbasert nettverksstruktur.

4.3 Noen resultater fra den enkelte etat

Arbeidstilsynet

Arbeidstilsynet har i 2018 gjennomført ca. 3 200 tilsyn i aktiviteten mot arbeidslivskriminalitet. Dette er en økning fra 2017 hvor det ble gjennomført ca. 2 300 tilsyn. De fleste tilsynene er fortsatt innen bygg og anlegg (55 %). Deretter følger overnatting og servering (12 %), varehandel og reparasjon av motorvogner (11 %) og forretningsmessig tjenesteyting (8 %) hvor de fleste er knyttet til utleie av arbeidskraft. I tillegg kommer andre bransjer (14 %), deriblant transport og lagring, jordbruk og skogbruk, industri og omsetning og drift av fast eiendom. 22 % av tilsynene er i enkeltpersonforetak, 37 % er i virksomheter med 1-9 ansatte, mens 17 % i virksomheter med 10-19 ansatte.

Det er gitt totalt ca. 5 300 reaksjoner som i all hovedsak er pålegg om forbedringer av arbeidsmiljøforhold i virksomheten. Både pålegg og krav om opplysninger følges opp med bruk av pressmidler som stans og tvangsmulkt. I tillegg er det gitt mange stansingsvedtak på grunn av overhengende fare. Arbeidstilsynet har også hatt en økning i antall vedtak om overtredelsesgebyr. Bruk av stans, tvangsmulkt og overtredelsesgebyr fremgår av tabellen i kapittel 4.2.

Internt har Arbeidstilsynet jobbet med en tydeliggjøring av formålet med tilsynene mot arbeidslivskriminalitet - å avdekke aktører på den ene siden og å bekjempe kriminaliteten på den andre siden. Det å avdekke og bekjempe er beslektede formål, men ut fra et analytisk formål er det valgt å skille på dette. Det er også gjort tiltak for å styrke innsamlingen av informasjon knyttet til Arbeidstilsynets tilsyn. Dette vil gi etaten bedre data som blir viktig inn i arbeidet med kunnskapsbygging.

Arbeidstilsynet har i 2018 fulgt opp inngåtte bilaterale avtaler med arbeidstilsynene i Bulgaria, Litauen og Polen. Videre er det inngått avtale med Romania og Estland og innledet arbeidet med en avtale med Latvia. Avtalene legger grunnlaget for samarbeid om tilsynssaker, deling av god praksis og gjennomføring av informasjonstiltak overfor virksomheter og arbeidstakere fra disse landene. Arbeidstilsynet har videre gjennomført et EU-finansiert prosjekt sammen med de andre nordiske landene for å etablere et nordisk samarbeid mot undeclared work/ arbeidslivskriminalitet.

Arbeidstilsynet har også hatt mye aktivitet som del av arbeidet med treparts bransjeprogram innen hhv transport, uteliv og renhold. Mange av tiltakene er viktige som ledd i å forebygge useriøsitet og arbeidslivskriminalitet. Høsten 2018 er det startet et arbeid med å etablere et nytt treparts bransjeprogram innen bilbransjen.

Høsten 2018 kom det en ny veileder om lønns- og arbeidsvilkår i offentlige anskaffelser, utarbeidet i et samarbeidsprosjekt der Arbeidstilsynet har deltatt sammen med Arbeids- og sosialdepartementet, KS, og Direktoratet for forvaltning og IKT (DIFI). Målet med veilederen er å bidra til at regelverket ved offentlige anskaffelser etterleves bedre i kommunene, både ved inngåelse av kontrakter og i oppfølgingen av inngåtte kontrakter, for å motvirke arbeidslivskriminalitet.

Arbeidstilsynet deltar og har en viktig rolle på SUA. Brukerne som oppsøker

Arbeidstilsynets skranke, har gjerne spørsmål om arbeidskontrakter, arbeidstid, oppsigelser og manglende betaling. Etatens medarbeidere får gjennom dette viktig informasjon om mulige useriøse og/eller kriminelle aktører. Dette er informasjon som tas med inn i det tverretatlige a-krim-samarbeidet.

Arbeids- og velferdsetaten

NAV har styrket sin bemanning i a-krim-sentrene i løpet av 2018 i henhold til de kravene for deltakelse som ble satt i felles styringsmodell for a-krim-samarbeidet. Etaten er også i gang med å tilpasse organisasjonen og kompetansen til de kravene som stilles i satsingen på kunnskapsbygging/etterretning i arbeidet med arbeidslivskriminalitet. Ut over de ressurser som deltar inn i a-krim-sentrene, blir saker som avdekkes i sentrene, fulgt opp og behandlet i den ordinære linjen i etaten. I tillegg deltar NAV også andre steder der etatene har etablert et lokalt a-krim-samarbeid.

Resultatene fra alt a-krim-samarbeidet viser:

- Det er unngått tilståelse/utbetaling for 4 personer
- Det er foretatt reduksjon eller opphør i ytelser for 155 personer
- Det er foretatt tilbakekreving av ytelser for 147 personer for et totalt beløp på 36 790 515 kroner
- Det er anmeldt 45 personer til politiet for et totalbeløp på 24 026 568 kroner

Politiet

Politiets innsats ved a-krim-sentrene har styrket seg i løpet av 2018. Flere av sentrene rapporterer om en tydeligere tilstedeværelse og deltakelse fra politiets side. For eksempel har politiet overtatt koordinatorrollen for operativ gruppe kunnskapsbygging ved a-krim-sentrene i Stavanger og i Oslo. Ved a-krim-senteret i Bergen har det blitt opprettet en rolle som senterkoordinator som fylles av politiet. Det rapporteres videre

om at saker som genereres i a-krimsentrene, følges noe bedre opp i politiets linjeorganisasjon. Som tidligere nevnt har Vest politidistrikt opprettet et eget a-krimavsnitt fra desember 2018. A-krimavsnittet vil være samlokalisert med a-krimsenderet i Bergen og er ment å håndtere hovedtyngden av de mindre sakene som genereres ved senteret.

Politiet deltar videre i tverretattlig samarbeid i distrikter der det ikke er etablert et a-krim-senter. Politidistriktene etterforsker også egne saker som ikke har sitt utspring fra a-krimsentrene. Slik politiets driftsstatistikk er bygget opp pr. i dag, er det ikke mulig å skille ut konkrete straffesaker som kan knyttes direkte til a-krim samarbeidet. Typiske straffesaker som kan oppstå gjennom en kontroll, kan være brudd på arbeidsmiljøloven samt økonomiske lovbrudd som f.eks. skatteunndragelse, regnskapsovertredelser, trygdebedragerier og hvitvasking. Videre kan det avdekkes forhold som kan gi grunnlag for å opprette bort- og utvisningssaker, eller for å gripe inn og avverge eller stanse lovbrudd.

I løpet av 2017 og 2018 har samtlige politidistrikt opprettet funksjonene næringslivs-kontakt og bo-koordinator, henholdsvis tiltak 4 og tiltak 10 i regjeringens strategi mot arbeidslivskriminalitet av 2017. Opprettelsen av næringslivskontakter i politidistriktene har ført til bedre dialog mellom politiet, næringsliv og andre aktører og forventes å ha en forebyggende effekt. Bo-koordinatorfunksjonen er en styrking av politiets innsats mot konkursskriminalitet og konkursgjengangere, og vil kunne spille en viktig rolle i saker som omhandler arbeidslivskriminalitet.

Arbeidslivskriminalitet har også i 2018 vært et prioritert område for ØKOKRIM. ØKOKRIM har det siste året brukt større ressurser på både å etterforske flere a-krim-saker selv, og til å bistå politidistriktene i denne typen straffesaker. Videre samarbeider ØKOKRIM med Skatteetaten for å identifisere og kartlegge aktører og i konkrete saker. ØKOKRIM har i tillegg fått en

større rolle i å koordinere politiets innsats ved a-krimsentrene.

Skatteetaten

I det røde løpet er målet å redusere kapasiteten til bakmenn og sentrale trusselaktører. Der har Skatteetaten gjennomført to større utviklingsaktiviteter, et rammeverk for rangering av nettverk, med en nasjonal oversikt over den mest alvorlige arbeidslivskriminaliteten, og rammer og retningslinjer for etterretning. Operativt har kontrollvirksomheten mot arbeidslivskriminalitet etterberegnet skatter og avgifter for 362 mill. kroner i 2018, 7 mill. mer enn i 2017.

I det grønne løpet har Skatteetaten kontinuerlig utviklet nye metoder for å mobilisere oppdragsgivere og redusere muligheten for at de kriminelle skal få oppdrag. Skatteetaten har bl.a. utviklet, gjennomført og deltatt på tiltakene Tett på og Medbyggerne. Skatteetaten har også inngått samarbeidsavtaler med en rekke store innkjøpere med sikte på å hjelpe disse til å velge seriøse leverandører. I 2018 har det vært samarbeid med utbygger i 20 store utbyggingsprosjekter for å sikre ryddige forhold på store byggeplasser. I tillegg er det nå inngått landsdekkende avtaler med 10 private og offentlige innkjøpere. Effekter av dette arbeidet er at en rekke leverandører har ordnet opp i skatteforhold, og at andre leverandører har mistet oppdrag. Det er ønskelig å gjennomføre en bredere evaluering av innsatsen.

Arbeidslivskriminalitet innebærer også utnyttelse av svakerestilte arbeidstakere (grått løp). Det er derfor et mål å sette utenlandske arbeidstakere i stand til å ivareta sine rettigheter og plikter. Aktiviteter her har i 2018 vært på SUA-kontorene, pilot Næringsguide og kunnskapskontroller mot aktørgruppen.

Skatteetaten har i tillegg til det tverretattlige samarbeidet, et viktig samarbeid internasjonalt særlig gjennom OECD og Nordisk Agenda (samarbeid mellom

skatteadministrasjonene i Finland, Norge, Sverige, Danmark og Island) og med partene i arbeidslivet gjennom samarbeid mot svart økonomi (SMSØ) mellom KS, NHO, UNIO, YS, LO og Skatteetaten. SMSØ har i 2018 bidratt til å sette forbrukere i stand til å ta informerte valg av leverandører, blant annet gjennom nettsiden handleh vitt.no og en kampanje. Videre har SMSØ oppdatert de ti strategiske grepene for å hindre svart

økonomi og arbeidslivskriminalitet ved anskaffelser i kommuner og fylkeskommuner. Spleiselaget er et gratis undervisningsopplegg om skatt og arbeidsliv for ungdom. Spleiselaget har møtt 40.000 elever i videregående skole med budskap om sammenheng mellom verdiskaping, skatt og velferd, samt starthjelp i arbeidslivet. Dataspillet Spleiselaget Byen er spilt 130.000 ganger i ungdomsskolen.

5 Arbeidslivskriminalitet – modus og trender

A-krimsentrene beskriver mange av de samme modusene og trendene som ble nevnt i felles årsrapport for 2017.

Metodene kriminelle aktører benytter seg av handler i stor grad om å blåse opp kostnadene for på denne måten generere urettmessige fradrag. Dette gjelder forskjellige grader av payback-ordninger, fiktiv fakturering, fiktive arbeids- og lønnskostnader og fiktive kontrakter. I tillegg handler det om å holde kostnadene nede, bl.a. gjennom ikke oppgitte lønninger, usikrede arbeidsplasser, manglende verneutstyr, uforsvarlig innkvartering mm. Et av a-krimsentrene har f.eks. observert arbeidstakere som er innmeldt i Aa-registeret, men som ikke mottar lønn i henhold til a-meldingen. Det antas at dette kan skyldes ulike forhold som f.eks. svart avlønning eller at registreringen i Aa-registeret er gjort for å få utstedt HMS-kort til registrert arbeidstaker, mens lønnen i realiteten utbetales til en uregistrert arbeidstaker som urettmessig benytter seg av nevnte HMS-kort.

Som i 2017 opplever flere av a-krimsentrene at kriminelle aktører forsøker å fremstå som lovlidige ovenfor offentlige myndigheter, oppdragsgivere og forbrukere, bl.a. ved å følge formelle krav til registrering i offentlige registre. A-krimsentret i Stavanger ser f.eks. en økende tilpasning til tverretattlige kontroller ved at virksomheter som tidligere benyttet seg av uregistrert arbeidskraft, nå registrerer ansatte i Aa-registeret og foretar fiktiv timerapportering som ikke stemmer med faktiske forhold. Det antas at dette gjøres for å tilfredsstille lovverkets krav til arbeidstid og lønn. Dette bidrar til å vanskeliggjøre etatenes muligheter til å avdekke kriminalitet. A-krimsentret i Bergen erfarer også at kriminelle aktører innordner seg krav vedrørende registrering, bruk av HMS-kort, innrapporteringsplikter m.m.

A-krimsentret i Kristiansand viser til at arbeids- og næringslivet rapporterer om

mindre konkurranse fra næringsdrivende som ikke etterlever regelverket og at bransjen selv opplever en generell forbedring hos utenlandske aktører innen bygg og anlegg.

Flere av a-krimsentrene beskriver en trend hvor virksomheter og aktører tilrettelegger for ulovlig arbeid for tredjelandsborgere. A-krimsentret i Oslo har observert at bemanningsbyråer med tilhold i EU/EØS søker arbeidere fra tredjeland i Europa, som utsendte EØS-tjenesteytere til Norge. For å kunne bli definert som en utsendt EØS-tjenesteyter, er det et vilkår at tredjelandsborgeren er arbeidstaker i et foretak etablert i et EØS- eller EFTA-land og har lovlig opphold der. I et konkret eksempel fra Oslo kunne ingen av tredjelandsborgerne bevise at de var en del av den permanente arbeidsstyrken i EØS-landet de var utsendt fra, og samtlige ble derfor utvist fra Norge. Det viste seg at tredjelandsborgerne var fiktivt ansatt i virksomheten i EØS-landet, nettopp for å kunne bli sendt til Norge som EØS-tjenesteyter. Lignende beskrivelser er gitt av a-krimsentrene i Tønsberg og Stavanger. A-krimsentret i Bodø ser at arbeidskraft fra utenlandske selskap kamufleres som entreprise, mens det i realiteten er snakk om innleie av arbeidskraft der arbeidstakerne skulle vært skattepliktig til Norge. Da pengestrømmen går til utlandet, ofte gjennom flere ledd, vanskeliggjør det kontroll av hvor mye arbeidstakerne faktisk jobber og hva de får utbetalt, samt at ansvarsforholdene gjøres uklare.

Flere av a-krimsentrene har observert alvorlig arbeidslivskriminalitet i deler av transportbransjen. A-krimsentret i Bergen hadde i 2017/2018 et fokus på avis-distribusjon. Blant kriminelle aktører i bransjen observerte man et modus der arbeidstakere ble registrert som fast ansatte, og hvor virksomhetene kun var i drift 3-6 måneder før de ble nedlagt. Lønnsutbetalingene, som ofte var uten realitet, ga arbeidstakerne krav på NAV-

ytelser i form av sykepenger og/eller arbeidsavklaringspenger. I tillegg så man at arbeidstakere opprettet egne virksomheter, blant annet for at arbeidsgiver skulle unnslippe arbeidsgiveravgift. A-krimsenteret i Oslo har sett lignende moduser i et annet segment av transportbransjen i Oslo og har kartlagt et større kriminelt nettverk. Inntrykket av at transportbransjen har mange problemstillinger knyttet til arbeidslivskriminalitet deles også av a-krimsenteret i Bodø, som også poengterer at bransjen driver over fylkes-, region- og landegrenser. Det samme gjelder fiskeribransjen.

A-krimsenteret i Oslo har observert at kjente trusselaktører med omfattende konkurshistorikk, bruk av fiktiv fakturering, trygdesvindler m.m. benytter seg av lukkede betalings- og formidlingstjenester. Et eksempel er en virksomhet som, via en lukket web-portal, tilbyr en bemanningspool der kjøp og salg av tjenester kan gjøres gjennom betalingsløsningen Paypal. Lukkede fora og betalingstjenester gjør kontrollarbeidet krevende ved at kommunikasjon og transaksjoner skjules og ikke er sporbare.

6 Aktiviteter og tiltak på sentralt nivå

6.1. Samarbeidsarenaer

Det sentrale samarbeidsforum

Det sentrale samarbeidsforum (DSSF) består av direktøren for hhv. Arbeidstilsynet, politiet, Skatteetaten, Tolletaten og NAV v/ytelsesdirektør, i tillegg til Riksadvokaten og sjefen for ØKOKRIM. Formålet er å styrke samarbeidet mellom etatene for å forebygge og bekjempe økonomisk kriminalitet, herunder arbeidslivskriminalitet. Forumet har hatt tre møter i 2018 hvor temaer har bl.a. vært:

- Status fra styringsgruppen for NTAES og a-krimssamarbeidet
- Oppdrag for Nasjonalt analyse og etterretningssenter (NTAES)
- Mål- og resultatstyring for det tverretatlige a-krimssamarbeidet
- Status på prosessen knyttet til arbeidsgruppe ledet av ass.sjef ØKOKRIM om økt resultatoppnåelse innen bekjempelse av økonomisk kriminalitet
- ID-forvaltning (tiltak 21-23 i regjeringens strategi mot arbeidslivskriminalitet av 13. feb. 2017)
- Revisjon av regjeringens strategi mot arbeidslivskriminalitet med besøk fra statssekretærutvalget og strategisk diskusjon rundt innspill til strategien.

Videre har DSSF i 2018 nedsatt to arbeidsgrupper ledet av Riksadvokaten og med representanter fra ØKOKRIM, Arbeidstilsynet, NAV, Skatteetaten og Tolletaten som har sett nærmere på

- straffebestemmelsene mot formallovbrudd som er typiske for virksomheter involvert i arbeidslivskriminalitet
- samordning mellom forvaltningssanksjoner og sanksjoner fra påtalemyndigheten, og gjennomgått de ulike etatenes anmeldelsesinstruks.

Arbeidsgruppene leverte rapporter i oktober.

DSSF har også nedsatt en arbeidsgruppe ledet av Riksadvokaten og med representanter fra de samme etatene, som har fått i mandat å revidere avtale om prinsipper for samarbeid og instruks om operativt samarbeid mellom politi/påtalemyndighet, Skatteetaten og NAV. Dette arbeidet ferdigstilles våren 2019.

Styringsgruppen for NTAES og a-krimssamarbeidet

Det er etablert en felles styringsgruppe for Nasjonalt tverretatlig analyse- og etterretningssenter (NTAES) og a-krimssamarbeidet, der også Tolletaten og ØKOKRIM deltar. Styringsgruppen ivaretar oppfølging av NTAES og gir føringer, prioriteringer og foreslår oppdragsdialog innenfor rammer gitt av DSSF. Videre jobber styringsgruppen med å sikre mål og rammer for det tverretatlige a-krimssamarbeidet og følge opp felles føringer i etatenes tildelingsbrev, oppdragsbrev fra departementene og felles handlingsplan. Deltakere er ledere på direktoratsnivå/sentralt i etatene.

Skatteetaten har hatt ledelse av styringsgruppen i 2018. Styringsgruppen har hatt fire møter i 2018 og bl.a. behandlet saker knyttet til følgende:

- Endring av instruks for NTAES
- Oppdragsdialog med NTAES
- Evaluering av NTAES (utsatt til 2020)
- Tiltak etter fagdag Nyere betalingstjenester - betalingstjenesteforum
- Oppfølging av rapportene «Kriminelle i arbeidslivet» og «Mer effektiv sanksjonering»
- Felles mål- og resultatstyring for det tverretatlige a-krimssamarbeidet og oppfølging av anbefalinger i rapporten

- Felles kompetanse og metodeutvikling for kunnskapsbygging i og mellom a-krim-sentrene
- Eventuell kontaktinformasjon til a-krim-sentrene
- Halv- og helårsrapportering fra a-krim-sentrene og felles årsrapportering til departementene
- Målbilde og budsjett for felles a-krim samarbeidsløsning
- Felles styringsmodell for a-krim-samarbeidet
- Styrking av a-krimsentrenes innsats med 20 mill. kroner - bruk av midlene

Nasjonalt tverretatlig analyse- og etterretningssenter

Nasjonalt tverretatlig analyse- og etterretningssenter (NTAES) er administrativt lagt til ØKOKRIM. Senteret skal utarbeide nasjonale trussel- og risikovurderinger som grunnlag for strategiske beslutninger om tiltak innen økonomisk kriminalitet, herunder arbeidslivskriminalitet. Videre skal senteret utarbeide etterretningsprodukter som gir grunnlag for innsats mot kriminelle aktører og nettverk. Senteret har til sammen 11 medarbeidere fra politiet, Skatteetaten, NAV, Arbeidstilsynet og Tolletaten. Det er utarbeidet en egen instruks for senterets arbeid.

I 2018 leverte senteret følgende rapporter:

- NTAES-tema: Kryptovaluta
- NTAES-tema: Vouchers- og betalingsformidlingstjenester
- Rapport: Mer effektiv sanksjonering
- Rapport: Kriminelle i arbeidslivet

EU-plattformen «Undeclared work»

Plattformen ble etablert 27. mai 2016. Arbeids- og sosialdepartementet er øverste ansvarlig i Norge, og Arbeidstilsynet stiller med Norges representant. NAV, politiet og Skatteetaten er involvert gjennom nasjonal

tverretatlig koordineringsgruppe. I tillegg er skatteoppkreverne involvert via Kemneren i Oslo. Plattformen er en arena for deling av god praksis og for å knytte kontakter mellom etater og land.

Norge har deltatt med representanter i flere aktiviteter og samlinger, med deltakere fra Arbeidstilsynet, Skatteetaten og Kemneren. I 2018 har plattformen hatt særlig fokus på bygg og anlegg og transport og det har vært gjennomført aktiviteter for å øke kunnskap om temaer som helhetlig innsats, samarbeid med arbeidslivets parter, felles tilsyn mellom land, studiebesøk mv. Informasjon fra plattformen blir videreformidlet til relevante etater i Norge, og det er etablert en gruppe med arbeidslivets parter som også mottar informasjon og som inviteres til å gi faglige innspill til de som deltar fra myndighetene i plattformens aktiviteter. Det vurderes at deltakelse i plattformen gir tilgang på nyttig kunnskap, og det er en god arena for å knytte kontakter. Det registreres stor interesse fra andre land for å få vite mer om Norges organisering av myndighets-samarbeid.

Felles a-krim samarbeidsløsning

I 2016 ble det startet utvikling og satt i produksjon en felles elektronisk samarbeidsløsning for lagring og deling av informasjon i a-krim-samarbeidet - felles a-krim samarbeidsløsning. Samarbeidsløsningen brukes nå ved alle a-krim-sentrene, herunder upersonlige tablets som brukes på kontroller for å registrere opplysninger. Selv om samarbeidsløsningen er et nyttig hjelpemiddel, er det også utfordringer knyttet til hva som kan legges inn av opplysninger og deles. Politiet har foreløpig valgt å bare ha lesetilgang. Det ble i 2018 laget et målbilde for samarbeidsløsningen og besluttet å etablere et tverretatlig forretningssteam med oppstart i 2019. Dette teamet skal styrke forretningsiden for felles a-krim-samarbeidsløsning med et tverretatlig miljø som kan være en sparringspartner til det tekniske miljøet vedrørende arbeidsflyt, registrering, kvalitet, prosess og

videreutvikling av løsningen. Arbeidet i teamet vil også gi bedre grunnlag for prioriteringer og budsjettprosessen for samarbeidsløsningen.

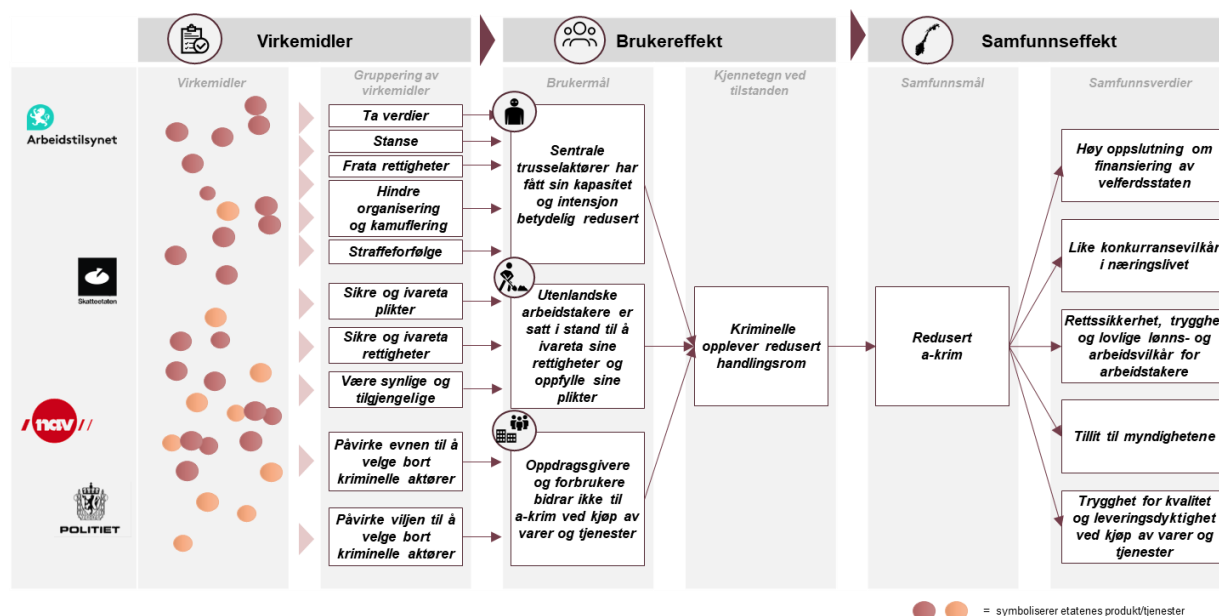
6.2 Oppgaver

Mål- og resultatstyring for det tverretatlige a-krim samarbeidet

De fire etatene i a-krim samarbeidet fikk i juni 2017 i oppdrag fra sine respektive

departementer å utvikle felles mål- og styringsparametere for a-kriminnsatsen samt egnede måter å måle effekten av innsatsen. Rapporten «Mål- og resultatstyring i det tverretatlige a-krim-samarbeidet» med anbefalinger ble oversendt departementene 13. juni 2018.

Sammenhengen mellom samfunnsverdiene som skal beskyttes, og brukermålene etatene skal rette innsatsen mot for å oppnå, ble sammenfattet i figuren under.

Figur: Samfunnsverdier og brukermål for a-krimarbeidet illustrert i DFØs resultatkjede

Etatene har blitt enig om å innrette sin felles innsats for å oppnå følgende brukermål:

- Sentrale trusselaktører har fått sin kapasitet og intensjon betydelig redusert
- Utenlandske arbeidstakere er satt i stand til å ivareta sine rettigheter og oppfylle sine plikter
- Oppdragsgivere og forbrukere bidrar ikke til arbeidslivskriminalitet ved kjøp av varer og tjenester

Oppnåelse av disse brukermålene skal gi redusert handlingsrom for kriminelle, som etter etatenes hypotese skal gi redusert

arbeidslivskriminalitet og vern av sentrale samfunnsverdier.

Etatene har andre halvår 2018 startet et arbeid med rapportens anbefalinger. Dette fortsetter i 2019. Videre er det i forbindelse med a-krimsentrenes årsrapportering 2018 gjort endringer slik at rapporteringen er tilpasset de nye brukermålene. Etatene har gjennom sin virksomhetsstyring for 2019 implementert felles brukermål i respektive styringsbrev.

Felles styringsmodell for det tverretatlige a-krimssamarbeidet

Styringsmodellen ble i hovedtrekk ferdig implementert i løpet av 2018. Noen av anbefalingene fra rapporten om mål- og resultatstyring får imidlertid konsekvenser for styringsmodellen. Dette gjelder f.eks. behovet for å innarbeide de vedtatte brukermålene og forslaget om å utvikle et styringshjul for tverretatlige prosesser for etterretning, effektmåling og virksomhetsstyring. Det vil derfor bli behov for å gjøre noen justeringer i felles styringsmodell.

Kunnskapsbygging

Styringsgruppen nedsatte i 2018 en tverretatlig arbeidsgruppe som har hatt i oppdrag å utarbeide innhold i felles metodikk og malverk for a-krimssentrene arbeid med kunnskapsbygging. Videre skulle arbeidsgruppen utarbeide innhold og plan for kompetanseutvikling om kunnskapsbygging, som blant annet inneholder etterretningsforståelse, prosesser, etterretningsprodukter, roller og trening. Arbeidsgruppen skulle også beskrive arenaer for deling og læring, internt i a-krimssentrene, mellom a-krimssentrene og mellom a-krimssentrene og linjen, samt lage et forslag til hvordan arbeidet med kunnskapsbygging kan organiseres.

Arbeidsgruppen la fram en rapport om «Kunnskapsbygging» med forslag 31. mai og fikk i oppdrag å gå videre med å utvikle felles metodikk og malverk samt felles opplæring.

Det er planlagt felles opplæring i kunnskapsbygging og etterretning for alle som er involvert i arbeidet med a-krimssentrene, på justissektorens kurs- og konferansesenter i Stavern i mars og april 2019.

Felles a-krim samarbeidsløsning

Både i rapporten om mål og resultatstyring og i rapporten om kunnskapsbygging lå det forslag om videreutvikling av felles a-krim samarbeidsløsning. I tillegg vedtok Stortinget en varig bevilgning fra 2019 på 10 mill. kroner til felles teknologiløsning for å styrke innsatsen i a-krimssentrene. Styringsgruppen besluttet derfor å styrke forretningssiden for felles a-krim samarbeidsløsning, gjennom å etablere et tverretatlig forretningsteam. Teamet skal være en sparringspartner til det tekniske miljøet vedrørende arbeidsflyt, registrering, kvalitet, prosess og videreutvikling av løsningen samt tenke mer strategisk vedrørende utvikling av felles løsning. Forretningsteamet startet opp i januar 2019.

Felles oppdrag om målrettet informasjon til utenlandske arbeidstakere

På oppdrag fra Finansdepartementet har en tverretatlig arbeidsgruppe utarbeidet en rapport med følgende innhold:

- Oversikt over eksisterende informasjonsaktiviteter – inkludert etatsspesifikke og tverretatlige nettsider, f.eks. www.workinnorway.no
- Vurdering av dagens aktiviteter opp mot målet om å gi utenlandske arbeidstakere god informasjon på vei inn i det norske arbeidsmarkedet – blant annet gjennom en brukerundersøkelse for www.workinnorway.no
- Felles anbefaling om behov for forbedringer eller ytterligere tiltak

Arbeidsgruppen la fram oversikt over åtte tiltak som var diskutert, hvorav de fleste dreide seg om forbedringer av nettstedet www.workinnorway.no. Dette nettstedet skal rustes opp slik at det blir et digitalt førstevalg for utenlandske arbeidstakere som vil orientere seg om plikter og rettigheter knyttet til det norske arbeidsmarkedet.

Regelverksarbeid

Regjeringen fremmet i 2018 to proposisjoner med lovforslag som er ment å forbedre informasjonsdelingen i det tverretatlige a-krimssamarbeidet. Ny bestemmelse i personopplysningsloven § 12a i trådte i kraft 20. desember 2018 og åpner for at offentlige myndigheter kan utlevere personopplysninger som ikke er taushetsbelagte, til hverandre når det er nødvendig for å forebygge, avdekke, forhindre eller sanksjonere arbeidslivskriminalitet.

Videre ble det vedtatt endringer i tolloven og skatteforvaltningsloven 20. desember 2018, endringene er foreløpig ikke trådt i kraft. Endringene vil gi Skatteetaten og Tolletaten utvidet adgang til å gi taushetsbelagte opplysninger til medarbeidere fra de andre etatene som deltar i samarbeidet ved NTAES og a-krim-sentrene, og til offentlige myndigheter som kan ha bruk for dem i sitt arbeid med tilsyn etter arbeidsmiljø-lovgivningen (jf. Prop. 1 LS (2018–2019)).

Dette gir Skatteetaten og Tolletaten utvidet adgang til deling med andre offentlige myndigheter, men ikke til private. Det gir heller ikke økt adgang til å motta mer informasjon.

6.3 Kompetansetiltak/møter

Nasjonal erfaringssamling

A-krimssenteret i Trondheim arrangerte erfaringssamling for alle i a-krimssentrene den 24. og 25. oktober 2018. Det var ca. 200 deltagere som tok del i et program som bl.a. dreide seg om erfaringer med felles styringsmodell, erfaringer med bruk av virkemidler og sanksjoner og kunnskapsbygging. Samlingen ble innledet med en videohilsen fra statsministeren og åpningsinnlegg fra statssekretær Thor Kleppen Sættem. Det var også foredrag om politi/påtale sin rolle i det tverretatlige a-krimssamarbeidet og NHO sin tiltakspakke mot arbeidslivskriminalitet.

Samlinger for de lokale koordineringsgruppene

Det ble i 2018 arrangert to samlinger for de lokale koordineringsgruppene i a-krimssentrene. Tema for samlingene var kunnskapsbygging/etterretning, mål og resultatstyring, felles a-krim samarbeidsløsning, erfaringsdeling mellom sentrene og diverse orienteringssaker. På den ene samlingen deltok også koordinatorene for de operative gruppene i a-krimssentrene.

Arbeidstilsynet

POLITIET

Skatteetaten